Erotik, kärlek och känslor i *Bjarnar saga Hítdœlakappa*

Av Daniel Sävborg

Skaldsagorna, som brukar ses som en undergrupp bland islänningasagorna, förenas bl.a. av att de har en erotiskt grundad konflikt i centrum. Av dessa sagor har Bjarnar saga Hítdœlakappa i regel bedömts annorlunda inom forskningen: denna saga påstås sakna intresse för kärlek, känsloskildring och för det erotiska motivet i intrigen; i stället beskrivs den som en berättelse om två nidskalders konflikt med varandra. I artikeln görs en närläsning av sagan. Det visar sig att det erotiska temat spelar en betydligt större roll än vad som vanligen påstås. Kännedom om islänningasagans konventioner avslöjar också att kärleks- och känsloskildringen överlag är betydligt mer omfattande än forskningen sett och spelar betydligt större roll i intrigen och den litterära helheten. Sagans händelseförlopp och personernas handlingar styrs i själva verket av de starka, erotiskt motiverade känslornas irrationella kraft (kärlek, svartsjuka) – icke av männens planerade äregrundade aggression.

Forskningsöversikt och frågeställningar

Bjarnar saga Hítdœlakappa räknas ofta till en särskild grupp islänningasagor som går under benämningen "skaldsagor". Till gruppen förs även *Gunnlaugs saga ormstungu, Kormáks saga* och *Hallfreðar saga*.[1] Alla har de en skald som huvudperson, men de förenas dessutom av sin inriktning på erotik och av flera inslag i den erotiska intrigen. Alla fyra berättar om skaldens kärlek till en gift kvinna och skildrar konflikter med kvinnans make. *Bjarnar saga* har härtill i likhet med *Gunnlaugs saga* sin grundläggande intrig gemensam med huvudpartiet i *Laxdæla saga*. I de tre sagorna berättas hur en isländsk man reser utomlands efter att först ha – mer eller mindre formellt – avtalat äktenskap med en kvinna; mannens hemkomst fördröjs emellertid, och i stället kommer en av mannens bekanta tillbaka till Island först och äktar kvinnan i fråga, något som snart leder till strider och död.[2]

Forskningen kring dessa sagor har handlat mycket om deras erotiska inriktning.

Laxdœla saga, Gunnlaugs saga, Kormáks saga och *Hallfreðar saga* har ofta setts som genuina kärlekssagor, och därmed som avvikande från vad man uppfattat som huvudtendensen inom islänningasagan som genre. Såväl sagahelheten som huvudpersonernas liv har ansetts styras eller domineras av kärlek, och inriktningen på och beskrivningen av känslor har inte sällan ansetts ha en 'romantisk' eller 'modern' prägel.[3] Kärlekshistorierna i de fyra nämnda sagorna har alla tillskrivits ett inflytande från kontinental, hövisk litteratur, t.ex. Tristan-diktningen.[4] I fallen *Laxdœla saga* och *Gunnlaugs saga* är detta synsätt det gängse inom forskningen.

Forskningens beskrivning av *Bjarnar saga* skiljer sig i regel från beskrivningen av de övriga sagorna med besläktad intrig. I samband med denna saga talas, det erotiska motivet till trots, aldrig om någon bakgrund i kontinental kärleksskildring. Tvärtom har forskarna gärna tillskrivit *Bjarnar saga* en ovanligt renodlad sagamässighet. Alison Finlay har betonat det sagatypiska i sagans behandling av erotik (1991: 158), och Theodore Andersson har hävdat att "[o]f all the sagas, *Bjarnar saga* comes nearest to the pure conflict pattern." (1967: 137). Inte ens Bjarni Einarsson, som eljes hävdar influenser från trubadurlyrik och Tristanepik på skaldsagorna, pekar i detta fall ut kontinentala förebilder till kärleksskildringen[5]. *Bjarnar saga* anses överhuvudtaget vara föga inriktad på kärlek och känsloskildring; i stället påstås den betona de våldsamma sidorna av konflikten. Theodore Andersson kontrasterar den mot *Gunnlaugs saga*: "Unlike *Gunnlaugs saga* it has little of the love story" (1967: 137). Övriga skaldsagor intresserar sig för "romantic biography", medan i *Bjarnar saga* "the emphasis is on the feud" (1983: 255) – de manliga rivalernas relation till kvinnan är "less important" (255). Alison Finlay har i flera arbeten uttryckt likartade åsikter om sagan. Hon hävdar att "the focus is relentlessly on the dealings between Thord and Bjorn", med undantag för sagans avslutande skildring av Oddnýs sorg (2000: xxxvi). Till skillnad från Andersson ser hon detta som en allmän tendens i skaldsagorna, och hon uttalar sig om såväl *Bjarnar saga* som *Kormáks saga* och *Hallfreðar saga* när hon skriver om deras "subordination of love to male rivalry" (2001: 236). Samma synsätt möter hos Russell Poole som, med exempel från just *Bjarnar saga*, hävdar att "rivalry dominates over heterosexual love" i skaldsagorna överlag (Poole 2001: 22). Finlay ser *Bjarnar saga* som typexempel på den gängse tendensen i islänningasagorna att behandla erotiska motiv: de "concentrate more on the conflict arising out of rivalry in love than on any actual relationship between man and woman" (1991: 158). Hon hävdar att de två motståndarna i sagan primärt skall uppfattas som *nid*-skalder, och såväl kärlek som den erotiska rivaliteten överlag är sekundär i förhållande till nidtemat.[6] Rolf Heller betonar, liksom Andersson, *Bjarnar sagas* särställning gentemot de intrigmässigt besläktade sagorna, men hans beskrivning av verkets kärleksskildring är i grunden densamma som forskarnas ovan: författarens "Hauptaugenmerk liegt auf den männlichen Gegenspielern, das Liebesmotiv ist nur der Motor des Geschehens" (1958: 13).[7] Endast Else Mundal avviker då hon för fram skildringen av den kvinnliga protagonistens

väldiga sorg över hjältens död och hävdar att hennes kärlek markerar mannen som stor hjälte på samma sätt som i *Gunnlaugs saga* (Mundal 2000: 193). Härtill har Edith Marold (1999, 2001) och W.H. Vogt (1921) betonat kärleksskildringen i några av de skaldestrofer sagan återger.

Ännu ett drag som återkommer i många forskares beskrivning av *Bjarnar saga* är skildringen av den ene av rivalerna. Theodore Andersson hävdar: "The conflict between Bjǫrn and Þórðr is not a case of personality contrast but a confrontation of black and white. Bjǫrn is cast as the hero and Þórðr just as surely as the scoundrel" (1967: 137). Finlay är enig i detta: "The saga presents Þórðr unambiguously as a villain, maintaining throughout his obsessive agression against Bjǫrn" (1993: 47).[8] Forskare som Bjarni Guðnason (1994: 75) och Laurence de Looze (1986: 482 f) har framfört samma uppfattning.

Onekligen har dessa beskrivningar visst fog för sig. Skildringen av den rena konflikten mellan Bjǫrn och Þórðr är anmärkningsvärt lång (151–203) och under nästan hela detta avsnitt omtalas varken kvinnan eller den erotiska grunden till konflikten alls – här finns en tydlig skillnad gentemot *Gunnlaugs saga* och *Laxdœla saga*. Skildringen av Þórðr omfattar fler markant negativa drag än skildringen av hjältens rival, Hrafn respektive Bolli, i dessa intrigmässigt likartade sagor. Det kommer till synes redan i den inledande karaktäristiken av honom ("Ekki var Þórðr mjǫk vinsæll af alþýðu, því at hann þótti vera spottsamr ok grár við alla þá, er honum þótti dælt við"; 112), liksom i det faktum att han, till skillnad från Bolli och Hrafn, använder lögner i syfte att äkta kvinnan (han uppger falskeligen att Bjǫrn är död; 122).

Men innebär detta att sagan praktiskt taget helt skulle sakna kärleks- och känsloskildring? Är det bara männens strider som intresserar sagaförfattaren? Och är skildringen av Þórðr så entydig? Det är vad jag vill undersöka i det följande.

Dessa frågor är viktiga av flera skäl. Dels bidrar undersökningarna av dem till att klargöra arten och graden av *Bjarnar sagas* särart i förhållande till de övriga skaldsagorna; det är önskvärt eftersom den sannolikt är den av sagorna inom gruppen som intresserat forskningen minst. Dels är frågan om gestaltningen av erotik i norrön litteratur i sig central. Islänningasagorna skrivs under den tid den höviska kärleken och dess passionerade uttryck besjöngs på kontinenten i såväl lyrik som versromaner; ändå kopplas i regel islänningasagorna till en motsatt tendens i sin behandling av känslor överlag. En närmare undersökning av gestaltningen av erotiska teman i islänningasagor är därmed av betydelse för förståelsen av genrens egenart. I vilken mån intresserar själva känslorna sagaförfattaren i hans behandling av en erotiskt relaterad konflikt? Tolkningen av erotiska skeenden i äldre tiders litteratur är alltid notoriskt problematisk. För den moderne forskaren finns flera fällor. Å ena sidan löper han risken att läsa in sig själv och sin egen tids konventioner i fråga om kärlek och erotik i texter med andra konventioner och en annan mentalitet. Å andra sidan finns en lika stor risk att han styrs av invanda fördomar om islänningasagans känslovärld som kärv, känslolös och i grunden främmande för skildring av kärlek

och dess makt. Bara en närläsning av sagans behandling av det erotiska temat i ljuset av sagakonventionen kring detta i stort kan ta forskare runt dessa faror.[9]

Bjǫrns och Oddnýs kärlek

Jag inleder med det som måste betecknas som den centrala erotiska historien i sagan, berättelsen om Bjǫrn och Oddný. I vilken utsträckning omtalas, antyds eller skildras kärlek i denna historia, och i vilken utsträckning är kärlek ett centralt inslag i sagan som helhet?[10]

Den erotiska intrigen sätter igång omedelbart när den kvinnliga protagonisten introducerats. I första meningen sedan Oddný presenterats berättar sagan: "Bjǫrn vanði þangat kvámur sínar ok sat jafnan á tali við Oddnýju Þorkelsdóttur, ok fellsk hvárt þeiraǫðru vel í skap" (113). Kärlek nämns inte explicit och berättelsen är kort, men i denna enda mening finns mycket information om Bjǫrns och Oddnýs relation till varandra. Vi möter här fyra genretraditionella inslag som var för sig kan användas i islänningasagorna för skildring av kärlek och/eller erotisk attraktion: besöksklichén, samtalsklichén, klichén 'sitta tillsammans' och en meiosis-formulering om deras känslor för varandra. Åtminstone de två senare klichéerna har, det visar kontexten i de många beläggen, en avsevärd emotionell laddning.[11] Meiosis-formuleringar med betydelsen 'tycka om', 'uppskatta', 'fatta tycke för', är de normala i islänningasagornas värld även för skildring av mycket starka passioner.[12]

Efter denna mening aktualiserar sagan omedelbart tanken på äktenskap och antyder därmed att det inte handlar om någon opassande relation. Sagan hänvisar till folks uppfattning i vändningar som erinrar om *Laxdœla saga*: "Þat var talat af mǫrgum mǫnnum, at þat væri jafnræði, þó at Bjǫrn fengi hennar sér til eiginkonu" (113).[13]

Skildringen av Bjǫrns dragning till Oddný fortsätter i det följande avsnittet, som berättar om Bjǫrns planer på utlandsfärd. Bjǫrn betonar för sin vän Skúli hur mån han är att få äkta Oddný: "segir Bjǫrn honum, at hann vill ekki annat en fá Oddnýjar Þorkelsdóttur, áðr hann fór brott" (114). Här liksom i *Laxdœla saga* är erotisk uppvaktning och önskan om äktenskap samhöriga fenomen som båda vittnar om en mans dragning till en kvinna.

Påföljande episod skildrar hur Bjǫrn friar (114), och i samband med Oddnýs svar omtalas uttryckligen känslornas art: "sakar þess, at henni var Bjǫrn kunnigr áðr, ok þau hǫfðu elskazk sín í millum mjǫk kærliga, þá játaði hon" (114). Även detta är en passage som trots sin korthet bär på mycket information. Man kan till att börja med notera det explicita språkbruket: kärlek omtalas öppet och otvetydigt, varför inga tolkningssvårigheter existerar i fråga om Bjǫrns och Oddnýs känslor. Även framhävande av styrkan i deras kärlek är anmärkningsvärd. Talet om kärlek dubbleras genom formuleringen *elska kærliga*. Redan detta är ett förstärkande tillägg, och formuleringen förstärks ytterligare genom ordet *mjǫk*. Detta slags förstärkningar saknar motstycke i islänningasagorna och möter annars endast i romantiska *riddarasö-*

gur. Bjǫrns och Oddnýs kärlek framhävs alltså som osedvanligt stark. Viktigt att notera är också att denna väldiga kärlek är ömsesidig – i den följande episoden är det Bjǫrn och hans känslor som dominerar, men genom denna formulering klargörs att Oddnýs känslor är lika starka. Sist bör noteras det viktiga faktum att Bjǫrns och Oddnýs äktenskap i det aktuella avsnittet kopplas direkt till deras kärlek. En sådan koppling är, som ofta noterats, alls inte självklar i en medeltida text, men här fastslås den tydligt. Kopplingen ger en emotionell färgning åt sagans tidigare tal om den vikt Bjǫrn lagt vid att "få Oddnýjar" före avresan och är viktig för tolkningen av det följande. Överlag bildar denna episod med sitt tal om kärlek en hållpunkt för förståelsen av det följande skeendet i sagan.

Sagan skildrar trolovning och ett avtal om tre års väntan. Så berättas om Bjǫrns tid i Norge och hans samvaro med Þórðr Kolbeinsson. Vid ett tillfälle manar Þórðr Bjǫrn att följa med honom till Island och äkta sin trolovade. Då Bjǫrn säger sig hellre vilja fara i härnad föreslår Þórðr att han istället bör skicka en ring till Oddný:

> því at þá veit hún enn gørr elsku þína ok alvǫru til sín, ef þú sendir henni þvílíkan grip, ok mun henni þú þá enn hugkvæmri en áðr, ok þér því síðr afhuga verða (118)

Här omtalas ännu en gång Bjǫrns kärlek till Oddný – ordet *elska* används. Även fortsättningen av meningen synes vara en hänvisning till kärlek, i detta fall Oddnýs kärlek till Bjǫrn. Fenomenet att ha någon i sina tankar och/eller aldrig glömma denne möter som inslag i kärleksskildringen i flera sagor.[14]

Efter några äventyr i Gårdarike ligger Bjǫrn sårad i ett tält. Han kväder en strof där han beskriver hur han tänker sig att Oddný skulle uppträda om hon kände till hans belägenhet:

> Hér myndi nú handar,
> hœft skiljum brag, vilja
> líki fǫgr sem leika
> Lofn, Eykyndill, sofna (121–122)

Övertygelsen att Oddný skulle vilja vara nära honom måste ses som en allusion på den kärlek till honom som sagan tidigare uttryckligen tillskrivit henne. Det är således Oddnýs kärlek som tydligt antyds av Bjǫrn – den ombudsteknik som är så karaktäristisk för islänningasagornas kärleksskildring.[15] Samtidigt underförstår dessa Bjǫrns tankar på den älskade och fantasierna om erotisk samvaro med henne även hans egen, likaledes tidigare omnämnda kärlek till henne.[16] Historien om Bjǫrns och Oddnýs kärlek hålls levande i sagan också i episoder som berättar om rent krigiska äventyr.[17]

Ett anmärkningsvärt faktum är att den prosa som omger strofen inte nämner ett ord om vare sig Oddný eller några erotiska tankar hos Bjǫrn – där talas enbart om

att han fick såren läkta i ett tält (121), och orden “þá kvað hann vísu” kommer abrupt. Hela den aktuella känsloskildringen ligger utanför sagaprosans berättelse. Det är endast tack vare den återgivna strofen vi upplyses om att Bjǫrn alls hade tankar på Oddný under äventyret i Gårdarike. Fallet vittnar om vikten att uppmärksamma skaldestroferna som en del av berättelsen i tolkningen av en sagatext.[18]

Bjǫrns konvalescens gör att han inte hinner till Island inom den utsatta tiden. Þórðr låter sprida ut det falska ryktet att Bjǫrn är död och äktar själv Oddný (122–123). Sagan beskriver Bjǫrns reaktion på beskedet: “ok er Bjǫrn vissi þat, vildi hann eigi til Íslands fara” (123). Här liksom i *Laxdœla saga* följs alltså det ödesdigra beskedet av en påfallande ickereaktion. Bjǫrns ovilja att fara till Island skulle kunna ses som en sagamässigt antydd känsloreaktion – formuleringen skulle då underförstå ett försök att undvika de plågsamma påminnelserna om den förlorade kärlekslyckan. Samtidigt kan orden också tolkas helt oemotionellt: i och med Oddnýs och Þórðrs giftermål försvann Bjǫrns enda skäl att återvända till Island och därmed avbryta det framgångsrika äventyrslivet i den stora världen. Ett indicium för att den förra tolkningen är riktig kommer dock något senare, där Bjǫrns ovilja att fara till Island ånyo omtalas: “Lítt langar hann nú til Íslands, er hann veit þaðan tíðendi, ok hversu þat Þórðr hafði við hann búit” (125). Här framhävs tydligare än i det första fallet att han känner direkt ovilja mot att fara till Island (“Lítt langar hann”), liksom att det direkt är Oddnýs och Þórðrs giftermål som vållar denna ovilja.

Ännu ett indirekt känslouttryck från Bjǫrns sida möter redan kort efter beskedet om Oddnýs giftermål. En strof av Bjǫrn återges. Här kontrasterar han Oddnýs samlag med sin make mot sitt eget mödosamma arbete vid skeppets åror (123). Inte heller i detta fall är strofen motiverad av sammanhanget, och den omgivande prosan handlar inte om vare sig Oddný eller erotik. Bjǫrn omtalar i strofen inga känslor explicit, och han kommenterar varken samlagsbeskrivningen eller beskrivningen av den egna mödan. Likväl visar strofen att Oddný och hennes giftermål med Þórðr alltjämt är i hans tankar, och kontrasten han gör antyder att han inte är nöjd med sin lott. Sannolikt kan man gå längre än så. Bjǫrns tankar på Oddný och hennes erotiska samvaro med en annan man måste rimligen tolkas i ljuset av hans i sagan flera gånger tidigare omtalade stora kärlek till henne. Strofen bör därför ses som ett uttryck för smärta över förlusten av Oddný, parad med svartsjuka mot hennes make.[19]

I den inledande delen av sagan omtalas eller antyds således kärlek mellan Bjǫrn och Oddný relativt många gånger. Denna kärlekshistoria är aldrig helt frånvarande, inte ens där berättelsen primärt skildrar rena äventyr. Den traditionella bilden av sagan som extremt känslofattig har följaktligen inte bekräftats.[20] Detta uppmärksammande av kärlek är också viktigt för tolkningen av det fortsatta skeendet: genom att så tydligt framhäva denna kärlek visar sagan att den spelar en viktig roll för Bjǫrn och Oddný och för de följande händelserna. Vi fortsätter genomgången av sagans skil-

dring av Bjǫrns och Oddnýs kärlek. Vi skall undersöka om fortsättningen bättre stämmer in på den traditionella bilden av sagans behandling av det erotiska motivet.

När Bjǫrn och Þórðr flera år senare möts vid Brenneyjar hämnas Bjǫrn stölden av Oddný genom att på ett förnedrande vis stjäla Þórðrs egendom (129–130). De förliks av kung Óláfr (131). På Island förklarar Þórðr senare att han i försoningssyfte vill bjuda hem Bjǫrn på vintergästning. Bjǫrn accepterar inbjudan (137–138).

Under denna vintergästning visar sig åter Bjǫrns och Oddnýs känslor för varandra. Den första scen detta framkommer berättar hur Þórðr upptäcker de två:

> Hann heyrði mannamál ok þóttisk vita, at þau Bjǫrn ok Oddný rœddusk við, ok hleraði, ef hann mætti heyra hjal þeira. Bjǫrn varð ok varr við ok segir Oddnýju, at Þórðr hleraði til, hvat þau rœddu (141).

Här möter vi den traditionella samtalsklichén tre gånger, och dessutom framsäger Bjǫrn strax en strof där han likaledes omtalar dessa "rœður" (141). Som om det inte vore nog med detta fyrfaldiga inhamrande av sagornas främsta kliché för skildring av erotiska situationer markeras episoden därtill som erotisk genom motivet med den tjuvlyssnande äkta maken. Även ett direkt känslouttryck omtalas i scenen. Sagan beskriver Oddnýs reaktion när hon förstår att de är upptäckta: "Hon kunni þess enga þǫkk ok gekk í brott ok blés við hátt" (141). Att den erotiska attraktionen är starkt emotionellt laddad framgår klart av denna notis. Hennes suck omtalas även av Bjǫrn i en strof (141–142). Att Bjǫrn och Oddný avbryter sitt samtal så snart de upptäcker att Þórðr lyssnar markerar det hemliga och förtroliga i deras samtalande, och Þórðrs svartsjuka uppträdande visar att han väl har uppfattat den erotiska laddningen däri.

Stämningen försämras alltmer och de två männen okvädar varandra i kränkande strofer. En av Bjǫrns strofer introduceras med orden: "Eitt kveld var þat sagt, at Bjǫrn sat hjá Oddnýju ok sǫðlar því á ofan, at hann kvað vísu þessa til Þórðar: […]" (145). Genom den välbekanta *sitja-hjá*-formeln framhävs återigen attraktionen mellan Bjǫrn och Oddný. I strofen förutspår Bjǫrn att det barn Oddný bär kommer att likna honom (145) – här avslöjas för första gången att Bjǫrn och Oddný verkligen har haft en sexuell relation under vintergästningen.

När sommaren kommer ger sig Bjǫrn av. Vid avfärden framkommer på nytt hans känslor för Oddný: "þá gaf hann Oddnýju skikkjuna Þórðarnaut, ok mælti hvárt þeira vel fyrir ǫðru" (150–151). Klädgåvan är, såsom framgår av en jämförelse med andra sagor, ett motiv som syftar till att framhäva kärlek.[21] Motivet markerar åter, vid episodens slut, kärleken mellan Bjǫrn och Oddný.

Nu följer ett utförligt parti som skildrar den alltmer upptrappade fiendskapen mellan Bjǫrn och Þórðr. Här blir sagan mer en berättelse om en tvist mellan två nidskalder än en berättelse om känslor och erotisk rivalitet. Oddný är under lång tid borta från scenen. Likväl finns även i detta parti av sagan flera allusioner på hennes

och Bjǫrns relation. När Bjǫrn träffar på Oddnýs son Kolli framför han en strof om att denne liknar honom (171–172) – en indirekt hänvisning till hans erotiska relation med Oddný. Under en sammankomst diktar han *Eykyndilsvísur* (174), d.v.s. strofer om Oddný. Under sin sista strid antyder han åter att han är far till Kolli (202). I dessa tre scener varken omtalas eller skildras kärlek mellan Bjǫrn och Oddný. Likväl visar de att historien om de två inte är bortglömd under det parti av sagan som primärt skildrar nid- och våldskonflikten mellan Bjǫrn och Þórðr. De tre korta hänvisningarna gör att minnet av Oddný och den erotiska grunden till konflikten hålls levande.

Vid sagans slut förs Oddný in på scenen igen. Nu spelar hon och hennes känslor för Bjǫrn en ledande roll.

Sedan Þórðr har dräpt Bjǫrn rider han till dennes föräldrar och kastar det avhuggna huvudet till Bjǫrns mor. Hon uppmanar honom att föra det till Oddný – "ok betra mun henni þetta þykkja en þat it litla ok vesalliga, er lafir á þínum hálsi" (205). Det är en tydlig allusion på Oddnýs kärlek till Bjǫrn.

När Þórðr kommer hem till Oddný berättar han för henne om Bjǫrns död och visar henne Bjǫrns halsring. Hon reagerar med en häftig känsloreaktion: "Ok er hon sá, hneig hon aptr ok vissi ekki til manna" (205). Då hon vaknar ur medvetslösheten är hon sjuk, något som uttryckligen kopplas till sorg: "ok er af henni hóf ǫngvit, þá hafði hon þá fengit mikla vanheilsu ok óynði" (205). Þórðr sägs söka trösta henne ("hugga hana"; 205), vilket innebär ännu en – indirekt – allusion på hennes sorg. Hennes tillstånd blir sämre och hon drabbas av opreciserade plågor till följd av sorgen: "En svá gerisk með miklu móti, at hon var verkjum borin af þessu, ok var ákafast inn fyrsta vetr eptir." (205) Hon sägs känna mest ro när hon sitter på hästryggen och leds fram och tillbaka av Þórðr ("Henni þótti sér þat helzt ró, at hon sæti á hestbaki, en Þórðr leiddi undir henni aptr ok fram"; 205). Formuleringen förutsätter att hon eljes kände oro. Den samlade beskrivningen av sorg och plåga som går över i sjukdom och inkluderar varaktig oro visar att det handlar om mer än en sorg-*reaktion*. Det som skildras kan sägas vara en depression, en *sjukdom* såsom sagan själv säger; med en modern term: en psykisk sjukdom. Det egendomliga uppträdandet med ridande fram och tillbaka som en del av sjukdomsskildringen visar att Oddný bör uppfattas som vansinnig, sinnessjuk av sorg. Sagan säger att Þórðr gör henne denna tjänst för att trösta henne, ord som förutsätter hennes sorg, vilken därmed återigen blir indirekt omtalad. En strof av Þórðr återges, vari kvinnan betecknas som sjuk ("fǫr sjúkrar"; 205), det egendomliga ridandet nämns (205–206) och direkt kopplas till hennes oro på grund av plågorna i hjärtat:

> þvít hugborgar hvergi
> Hlǫkk unði sér dǫkkvar,
> […]
> […] skins fyr verkjum. (206)

Strofen bekräftar och/eller upprepar de flesta av uppgifterna om Oddnýs sorg i den

föregående prosan. Efter strofcitatet omtalar sagan Þórðrs smärta till följd av de *mein* som drabbat hustrun (206). Åter nämns därmed Oddnýs lidande explicit. Efter några rader om Þórðrs känslor och funderingar berättar sagan att Oddný "mornaði ǫll ok þorrnaði" (206), metaforer som beskriver hur hon bryts ner psykiskt. Sagan lägger till detta ytterligare några ord om hennes sorg och lidande: hon "tœði aldri síðan tanna ok lifði þó mjǫk lengi við þessi óhœgendi." (206) Med ordet "óhœgendi" avslutar sagan allt berättande om Oddný, som aldrig nämns mer i sagan. Berättelsen om henne slutar med en känslobeskrivning.

Episoden omfattar för sagaförhållanden ovanligt många känsloomnämnanden och känsloallusioner och härtill ovanligt starka känslouttryck – medvetslöshet, sjukdom och vansinne till följd av sorg. Sammantaget gör detta att Oddnýs sorg över Bjǫrns död framstår som extremt stark. Vi vet sedan de inledande kapitlen att de älskat varandra djupt, varför denna avslutande episod måste bedömas som en del av denna kärleksskildring. Episoden visar att Oddnýs kärlek har behållit sin styrka sagan igenom, trots att den inte nämnts under så lång tid.

Denna sagans utförligaste känsloskildring har en berättarstrukturellt viktig placering. Den avslutar berättelsen om Oddný, men den kommer också nära hela sagans slut, i dess näst sista kapitel. Episoden med dess ovanligt utförliga och starka känsloskildring tör därmed belägga att Oddnýs kärlek till Bjǫrn är ett centralt fenomen såväl i hennes liv som för sagan som helhet. Slutsatsen blir att Oddný-figuren och hennes känslor har betydligt större betydelse för *Bjarnar saga* som helhet än flertalet forskare hävdat.

Vi har funnit att Bjǫrns och Oddnýs kärlek nämns uttryckligen ett antal gånger i sagans början och att den betecknades som mycket stark. I sagans slut skildras denna kärlek återigen öppet i form av Oddnýs stora sorg över Bjǫrns död. I partiet om Bjǫrns utlandsfärd framhävs flera gånger hans tankar på Oddný. I den ödesdigra vintergästningsepisoden nämns aldrig deras känslor explicit. Likväl spelar deras relation till varandra en avgörande roll, och de sagatraditionella klichéer och antydningar – samtal, *sitja-hjá*-formeln, klädgåvan, Oddnýs suckar m.m. – som så rikligt nyttjas i detta parti kan i ljuset av sagans övriga explicita känsloskildring tolkas som direkta kärleksuttryck. Episoden framstår därmed som en skildring inte bara av Bjǫrns och Oddnýs erotiska relation, utan också av deras starka känslor för varandra. Bjǫrns och Oddnýs kärlek spelar en viktig roll i *Bjarnar saga* som helhet, den framstår som stark och nämns eller antyds anmärkningsvärt ofta.

Þórðr och kärleken

Men *Bjarnar saga* och dess erotiska intrig har också en tredje huvudfigur. I vilken utsträckning skildras erotiskt relaterade känslor hos Þórðr, vilka känslor handlar det om och hur skildras de? Vi inleder där vi slutade nyss, i slutet av sagan efter Bjǫrns död. Här ges en utförlig skildring av Oddnýs sorg och lidande, men det är värt att

notera att sagan upprepade gånger också omtalar Þórðrs känslor – det handlar om smärta och sorg över hennes lidande. När hennes sorg, sjukdom, plågor och oro skildrats säger sagan om Þórðr att "honum þótti stór mein á vera" (205). I sin strof får han själv beskriva situationen och nämner här sin egen känsla: "mikit stríð vas þat Móða / merkis" (206). Därefter får sagaprosan ännu en gång tillskriva honom någon form av smärta över hustruns tillstånd: "[…] þóttisk Þórðr mjǫk fyrir verða fyrir konuna af þessum meinum […]" (206). Citaten visar tydligt att Þórðr tar illa vid sig över Oddnýs kval och sjukdom. Han framstår som en känslig person med empati och starka känslor för hustrun.

Intrycket förstärks när man noterar att sagan i denna episod flera gånger betonar Þórðrs önskan att trösta hustrun, att befria henne från hennes kval. Redan när hon vaknat upp ur sin medvetslöshet och börjat plågas av sorg och ohälsa heter det om Þórðr: "ok leitaði Þórðr mjǫk margs í at hugga hana ok var vel til hennar" (205). När sjukdomen tilltagit ägnar han sig åt den återkommande och tidsödande sysslan att leda runt henne på hästen i samma syfte: "en vildi við leita at hugga hana" (205). Han visar hustrun påtaglig ömhet. Starka känslor för henne förutsätts.

Mest anmärkningsvärd är likväl följande mening:

> Svá þóttisk Þórðr mjǫk fyrir verða fyrir konuna af þessum meinum, er á lǫgðusk, at menn segja þat, at heldr køri Þórðr þá líf Bjarnar, ef þess væri kostr, ok hefði hann slíkar ástir konu sinnar sem áðr (206).

Det elegiska minnet av den svunna kärlekslyckan inskärper åter Þórðr som en känslig person. Här omtalas dessutom kärlek för första gången explicit i episoden – vi får veta att Oddný tidigare hyst kärlek till Þórðr. Hans längtan och saknad efter denna kärlek markerar tillsammans med hans ömma uppträdande mot Oddný att han hyser kärlek till hustrun. Kärleken mellan Bjǫrn och Oddný är följaktligen inte den enda kärlek som möter i sagan. Men än mer anmärkningsvärda är orden om Þórðrs inställning att det vore bättre att Bjǫrn levde om han bara finge Oddnýs kärlek tillbaka. Prioriteringen är oerhörd i islänningasagornas universum. Den framställer inte bara kärleken till Oddný som något fundamentalt i Þórðrs liv, utan Oddnýs kärlek beskrivs rentav som viktigare för honom än hatet mot ärkefienden Bjǫrn, vilken dock kränkt honom djupt åtskilliga gånger. Þórðr sätter i sin önskan kärleken över äran. Þórðr framstår som mer älskare än krigare, ja i sin önskan och prioritering framstår han snarare som en 'romantisk' figur än som en traditionell sagafigur. Det enda i norrön litteratur som alls liknar denna önskan är en strof i eddadikten *Helgaqviða Hundingsbana II*. Efter den strid Sigrún har eggat fram önskar hon att hennes dräpta fiender vore levande igen: "Lifna mynda ec nú kiósa, er liðnir ero" (str. 29). Men skillnaderna mellan de två situationerna är i själva verket fundamentala. Dels är det i eddadikten en kvinna – som i norrön tradition kunde uppträda känslosammare än män (jfr Sävborg 1997: 397–404, 413) – som framför önskan, dels är de dräpta hon önskar levande hennes nära släktingar (främst hennes far och bror).

Det är enbart detta faktum som gör att hon sörjer och önskar de döda tillbaka – hennes roll påminner alltså närmast om de kvinnor med dubbla lojaliteter som flera gånger möter i islänningasagorna.[22] Det är inte – såsom i *Bjarnar saga* – den hatade fienden hon önskar tillbaka till livet. Även Þórðrs känslor är alltså viktiga i denna strategiskt placerade episod. De har emellertid uppmärksammats redan tidigare i sagan.

Under vintergästningen säger Bjǫrn i en av sina strofer att Þórðr håller både Oddný och sina döttrar kära (de är "þekk bragsmíðar skekki"; 150). Något slags kärlek till hustrun anser alltså hans rival att han hyser. Kort efter beskrivningen av Þórðrs och Oddnýs giftermål har sagan upplyst: "en ástir þeira váru at góðum sanni" (125). Här tillskrivs de två ömsesidig kärlek. Det handlar förvisso om en variant av en vanlig äktenskapsformel, vars främsta syfte var att klargöra om ett äktenskap fungerade nöjaktigt, men orden i sagans slut bekräftar att det rått kärlek och starka känslor överlag mellan makarna, varför äktenskapsformelns *ástir* i detta fall torde beteckna denna kärlek.

Att Oddný älskade Þórðr gör *Bjarnar saga* unik i gruppen av intrigmässigt besläktade sagor. I såväl *Laxdœla saga* som *Gunnlaugs saga* betonas klart att kvinnan i triangeldramat alls inte älskade sin make (Gunnl: 88, 89; Laxd: 130). Särställningen för *Bjarnar saga* är överraskande, eftersom den oftast beskrivs som den mest onyanserade av dessa sagor, men på denna punkt uppvisar den en större känslomässig komplikation. Likväl är Þórðrs kärlek till Oddný ett väl så anmärkningsvärt faktum. Också i detta hänseende intar *Bjarnar saga* en särställning bland de besläktade sagorna och detta faktum gör att förutsättningarna för intrigen blir andra än i gruppens övriga sagor. I *Gunnlaugs saga* beskrivs inte kärlek till Helga som Hrafns drivkraft. Giftermålet framställs som en akt av hämnd mot Gunnlaugr; Hrafn vill genom en kränkning straffa honom för kränkningen hos sveakungen. Han säger uttryckligen: "Nú skal ek einhverju sinni eigi þik minnr vanvirða en þú vildir mik hér" (81), och det är uppenbart att kvinnostölden är denna motkränkning. Hrafns drivkraft är hat och hämnd, inte kärlek. I *Laxdœla saga* finns inga uttryckliga hänvisningar till att Bolli skulle älska Guðrún, och den enda antydan som ges härom inskränker sig till en samtalskliché (Laxd: 128). Det motiv Bolli anger för frieriet är Guðrúns status: "hon er nú frægst kvenna" (128). I *Kormáks saga* och *Hallfreðar saga* finns ingen kärlek från de äkta makarnas sida till hustrun ens antydd.[23] I *Bjarnar saga* är det annorlunda. Þórðrs kärlek till hustrun omtalas uttryckligen, framhävs flera gånger och för sagaförhållanden utförligt. Bjǫrn och Þórðr är i själva verket de enda rivaler i denna grupp sagor som är rivaler i kärlek – båda älskar Oddný. Härtill saknas motivet med hämnd eller status som bevekelsegrund för giftermålet. Det faktum att äktenskapet kopplas till kärlek gör att man också måste överväga möjligheten att det är någon form av känslomässig attraktion som ligger bakom att Þórðr äktar Oddný – och just giftermålet är kärnan i den intrig som möter i gruppen.[24]

Även i vintergästningsepisoden möter vi Þórðrs erotiskt relaterade känslor. När han hör Bjǫrn och Oddný samtala avslöjar hans uppträdande att han är svartsjuk:

han smyger tyst (“gekk hljótt”) och försöker tjuvlyssna på deras samtal (“hleraði, ef hann mætti heyra hjal þeira”) (141). Bjǫrns följande strof beskriver hur Þórðr gömmer sig medan han lyssnar (“leynisk / launkárr”; 142). Svartsjuka är också vad han visar i en scen längre fram, där han hindrar Oddný från att komma ner i sängen: “þat var einhvern aptan, at Oddný kom síð til rekkju, ok gaf Þórðr henni ekki rúm í rekkjuna” (149). Skildringen påminner starkt om den scen i *Gísla saga* där Þorkell inte vill ge hustrun plats i sängen (*Gísla saga* 32–33), och i detta fall handlar det tydligt om ett direkt uttryck för svartsjuka. I en scen i vintergästningsepisoden är Þórðrs uppträdande mer öppet erotiskt präglat. Sagan berättar:

> þat var eitt kveld, at þau váru í stofu, at Þórðr setr Oddnýju í kné sér ok er blíðr við hana, vill vita, hvernig Birni bregðr við; han kyssir hana ok lét fylgja vísu: […] (142).

Uppträdandet sägs explicit syfta till att pröva hur Bjǫrn reagerar och är alltså knappast uttryck för kärlek. Men Þórðrs överdrivna vänslande med den hustru vi dock vet att han älskar måste bedömas i ljuset av den svartsjuka han i den närmast föregående scenen – med tjuvlyssnandet – har visat. Också denna scen är därmed en del av skildringen av Þórðrs relation till Oddný och hans erotiskt relaterade känslor gentemot henne. Sist må åter påminnas om den strof Bjǫrn diktar vid slutet av episoden där han omtalar Þórðrs kärlek till hustru och döttrar (150). Vintergästningsepisoden berättar relativt mycket även om Þórðrs känslor i triangeldramat. Här liksom i de tidigare diskuterade partierna gäller att han alls inte framstår som en så enkel bovkaraktär som ofta hävdats.[25]

Vintergästningen

Det är i vintergästningsepisoden den konflikt inleds som senare kommer att dominera sagan. Skall man förstå konflikten och dess ursprung måste man analysera denna episod. Varför bryter konflikten ut under vintergästningen, som ju formellt – enligt Þórðrs ord i samband med inbjudan (138) – syftar till att befästa förlikningen och stärka freden? Förlikningen har dessutom ingåtts inför den kung båda männen tjänar och vördar och som flera gånger inskärpt vikten av att hålla förlikningen (131, 133, 135). Flera forskare har hävdat att konfliktutbrottet bottnar i en från början uttänkt plan från Bjǫrns eller Þórðrs sida. Min tolkning är en annan.

Vi har redan sett att känslor är centrala i episoden. Såväl Bjǫrns och Oddnýs som Þórðrs känslor framhävs som starka och skildras eller antyds ofta. Hela episoden är fylld till brädden av starka känslor. Jag vill hävda att konfliktens utbrott bör kopplas direkt till dessa känslor. Konflikten är inte planerad och uppstår inte på grund av hämndlystnad, elakhet eller allmän grälsjuka. Den bryter i stället ut på grund av känslornas styrka. Bjǫrn övermannas av kärlek till Oddný och av känslorna i samband med minnena av förlusten av henne, Oddný övermannas av kärlek till Bjǫrn,

och Þórðr övermannas av svartsjuka till följd av deras kärlek. Episoden visar på de starka känslornas makt. Sagan berättar att det under början av vintergästningen rådde god stämning mellan Bjǫrn och Þórðr (“horfisk vænliga á með þeim”; 139). Bjǫrn och Þórðr vill egentligen båda hålla förlikningen, men känslorna blir dem övermäktiga så att de inte handlar rationellt och i enlighet med god sed och sitt eget intresse. Oddný är från början mot idén att bjuda Bjǫrn till vintergästning (136) och tydligt mån om att freden skall hållas,[26] men känslorna driver också henne till att medverka till att konfliktens utveckling mot katastrof blir omöjlig att hejda. Känslorna blir okontrollerbara och styr personerna. *Bjarnar saga* framstår härmed som ett mer ‘romantiskt’ verk än t.ex. *Laxdœla saga*, där kallt planerade handlingar (Guðrún) och social plikt att hämnas (ickeerotiska) kränkningar (Kjartan och Bolli) spelar en större roll för konflikten, ehuru också den har en erotisk grund. Förvisso förekommer gräl om annat än erotiskt relaterade ting i vintergästningsepisoden och förvisso förekommer provokationer, men det är erotiskt-emotionella faktorer och uppenbart oplanerade handlingar som utlöser själva konflikten.

Tvisten flammar på allvar upp efter några direkt erotiskt relaterade händelser och har sitt ursprung i scenen där Bjǫrn och Oddný samtalar förtroligt medan Þórðr tjuvlyssnar. Det är en starkt emotionellt laddad scen med såväl kärlek som svartsjuka. Scenen slutar med Oddnýs suckar och Bjǫrns strof som bittert kommenterar såväl det kärleksfulla samtalet som Oddnýs sorgsna suckar och Þórðrs svartsjuka smygande (141–142). Just Þórðrs svartsjuka leder till det som blir nästa steg på väg mot konfliktens utbrott. Det är i följande scen Þórðr överöser Oddný med överdrivna ömhetsuttryck – kyssar, knäsättning – i direkt syfte att studera reaktionen (142). Här har vi en tydlig provokation, och än mer provokativ är Þórðrs följande strof där han triumferande påminner om hur han och inte Bjǫrn vann Oddný (142). Det handlar emellertid om provokationer som är direkt kopplade till erotik och direkt sprungna ur Þórðrs svartsjuka. Och det är denna triumferande strof med sin erotiska koppling som provocerar Bjǫrn till nästa steg. Han svarar med tre strofer där han påminner om hur han förnedrade Þórðr vid Brenneyjar (143–144), och kort efteråt kväder han ytterligare en strof om samma händelse (144). Att det direkt är Þórðrs påminnelse om hur han tog Oddný från Bjǫrn som får denne att kväda sina hånstrofer framgår explicit av sagan. Efter Bjǫrns andra strof heter det i prosan:

> Ok enn þykkir Birni eigi fullgǫrt í mót því, er Þórðr minnti hann á um sakarnar ok hældisk, er hann hafði hlotið konuna, en Bjǫrn varð lausa at láta, ok kvað enn vísu: […] (143–144).

Orden belägger att Bjǫrns strofer – som är avgörande för den aggressiva stämning som är förutsättningen för konfliktutbrottet – inte är uttryck för en på förhand planerad aggression, utan uttryck för Bjǫrns känslor (av hat/vrede, smärta/kärlekssaknad) när han påminns om förlusten av den älskade kvinnan.

I denna för konfliktutbrottet så avgörande episod finns alltså verkligen hån och

provokation. Men några planerade attacker handlar det inte om. Provokationerna och hånstroferna är direkta reaktioner på erotiska kränkningar och starka känslor. Þórðr reagerar med en hånstrof i sin svartsjuka när han bevittnat Bjǫrns och Oddnýs kärleksfyllda förtrolighet och Bjǫrn reagerar med hånstrofer när han påminns om den plågsamma förlusten av den älskade.

Efter Bjǫrns fyra hånstrofer sägs stämningen vara dålig mellan Þórðr och Bjǫrn ("gerisk nú fátt ok gneypt á með þeim"; 145), varpå scenen följer där Bjǫrn "sat hjá Oddnýju" (145). Bjǫrns strof i denna scen nämner att det barn Oddný bär kommer att likna honom, vilket sägs besanna Þórðrs gissning ("manns þíns getu sanna"; 145). Här har vi ännu en allusion på Þórðrs svartsjuka misstänksamhet. Enligt sagaprosan riktas denna strof "til Þórðar" (145) och den framstår därmed som ett hån mot honom för hans svartsjuka. Efter detta, berättar sagan, hade Þórðr och Bjǫrn inte längre något med varandra att göra ("eigask ekki við"; 145). Konflikten mellan de två är ohjälpligt inledd. Det är de okontrollerbara känslorna som har vållat detta.

Det finns som nämnts även icke erotiskt relaterat gräl och hån i vintergästningsepisoden. Det allra första hånet i episoden utdelas av Oddný till Þórðr. Þórðr ber henne mjölka tackorna, varpå hon trotsigt svarar att Þórðr i så fall bör mocka i fårhuset. Bjǫrn kommenterar hennes hån i en strof som Þórðr sägs ogilla ("eigi góð þótti Þórði vísan"; 140). Episodens allra första provokation kommer således från Oddný och bottnar uppenbarligen i hennes personliga känsla av kränkning (hon är för fin för att tjäna piga i eget hus). Provokationen har ingenting att göra med relationen mellan Bjǫrn och Þórðr. Bjǫrn tar upp hennes hån i en strof, men det är inte han som är provokatören. Det kan inte ses som en del i en ursprunglig plan. Händelsen synes heller inte avgörande för den följande konflikten; sagan betonar tvärtom att det var lugnt härefter ("var þat nú fyrst kyrrt"; 140). Inte heller den närmast följande scenen, där Þórðr och Bjǫrn har en ilsken strofväxling efter Bjǫrns flamsande med några tjänsteflickor (140), tycks vålla mer än viss irritation. Verkligt förgiftad stämning och regelrätt hån möter först efter de tidigare nämnda erotiskt-emotionellt laddade scenerna.

Det är också först efter de erotiskt-emotionella scenerna vi möter fortlöpande provokationer och gräl mellan männen om fullständigt ickeerotiska fenomen. Bjǫrn utfodrar sin hund med den bästa maten, trots att Þórðr anser att det råder brist (146), och slösar på samma sätt med Þórðrs foder på sina hästar (147–148). Detta leder till klagomål och strofer. Dessa gräl och andra fientliga strofväxlingar och funderingar kring dem (t.ex. 148–149) kommer dock först när stämningen redan är mycket dålig efter de erotiskt-emotionella scenerna. Och slutligt avgörande blir ännu en erotiskt relaterad händelse – Bjǫrns hånstrof mot Þórðr efter dennes svartsjuka försök att hindra Oddný från att komma ner i sängen. Om situationen härefter berättar sagan: "Nú er frá þessu upp um vetrinn ok til sumars, er þeir mælask ekki við." (150)

Det är tydligt att konflikten mellan de två männen är något som växer fram under vintergästningen. Konflikten har förvisso gamla rötter, men när episoden inleds är

den bilagd sedan flera år och alla inblandade önskar att den skall så förbli. Ingen av dem har räknat med de erotiskt relaterade känslornas okontrollerbara kraft.

Andra forskare har under de senaste åren givit uttryck för en helt annan syn på konflikten och dess ursprung än den som presenterats här. Alison Finlay avvisar helt möjligheten att kärlek skulle vara grunden för konfliktutbrottet; hon hävdar rentav att "there is no suggestion that irresistible attraction helps to motivate the unlawful relationship, which is presented as the hero's willed response to past grievances" (2001: 252). Beskrivningen implicerar att hon uppfattar konflikten under vintergästningen som sprungen ur medvetna provokationer mot Þórðr från Bjǫrns sida och att det förhållande han inleder med Oddný enbart är en del av hans plan att i hämndsyfte kränka Þórðr (enligt Finlay är den utomäktenskapliga kärleken i denna saga överlag "treated in the context of the lover's quarrels with the woman's husband"; 252). Det finns emellertid problem förbundna med detta synsätt. Till att börja med tar Finlay inte hänsyn till de många omnämnandena och tydliga hänvisningarna till Bjǫrns känslor för Oddný tidigare i sagan. Vi vet genom dessa att han hyser djup kärlek till Oddný och det framstår som orimligt att inte tolka hans uppträdande mot henne i vintergästningsepisoden i ljuset av detta.[27] Att hans närmande till henne i vintergästningsepisoden plötsligt skulle handla om en rent sexuell erövring i syfte att kränka hennes make strider helt mot denna tidigare bild. Mot Finlays synsätt bör också andras att de uttryck för Bjǫrns uppvaktning av Oddný som möter i den aktuella episoden – samtal, formeln *sitja hjá*, klädgåvan – alla är emotionellt laddade i sagatraditionen och kopplade till just kärlek. Jämförelser med andra islänningasagor stöder inte heller Finlays uppfattning. I de närmast jämförbara sagorna, *Laxdœla saga* och *Gunnlaugs saga*, hyser Bjǫrns motsvarighet (Kjartan respektive Gunnlaugr) starka känslor i motsvarande skeende av intrigen. I *Eyrbyggja saga*, vars skildring av Bjǫrn Breiðvíkingakappi och hans relation till Þuríðr också är direkt relaterad till berättelsen om Bjǫrn och Oddný,[28] finns ett än mer slående belägg. *Eyrbyggja sagas* Bjǫrn deklarerar att han måste flytta från bygden – annars skulle han inte kunna hålla löftet att sluta umgås med sin älskade Þuríðr.[29] Här möter vi uttryckligen en förbjuden kärlek som är omöjlig att stå emot, trots vilja att hålla ett löfte om att avstå, och detta i en sagaepisod med direkt litterärt samband med den här aktuella.[30] Vi bör till sist också erinra om att ett planerat äktenskapsbrott och planerade kränkningar av det slag Finlay räknar med skulle innebära ett medvetet, på förhand planerat brott mot såväl två av Guds bud som mot den kungliga förlikningen. En sådan planerad falskhet och syndighet skulle strida mot den bild sagan ger av Bjǫrn som moraliskt hedervärd, religiöst from och djupt trogen kung Óláfr. I samband med att han accepterar Þórðrs inbjudan säger han till denne att han förvisso ämnar hålla förlikningen ("Bjǫrn kvað þat einsætt, at halda sættir, þat sem þeir hǫfðu um mælt"; 137). Att detta skulle vara en medveten lögn i taktiskt syfte stämmer illa in på sagans bild av Bjǫrn, som delvis tecknas som kontrastfigur till den ljugande Þórðr.[31] Bjǫrns religiositet betonas flera gånger i sagan. Han låter bygga en kyrka och diktar en drapa om aposteln Tomas (163). Kung Óláfr har tidigare inskärpt

Guds lag för honom och bett honom sluta fara i härnad, ty “þá verðr þó opt guðs rétti raskat” (133). Bjǫrn lovar omedelbart att göra som kungen vill. Guds lag och kung Óláfrs maningar betyder uppenbart mycket för Bjǫrn. Vördnaden för kung Óláfr har han dessutom själv fått uttrycka vid två tillfällen: “met ek hann svá mikils ósénan […]” (130) och “ek virða þik svá mikils ósénan […]” (132). Och kung Óláfr är inte bara den som genomdrivit förlikningen med Þórðr, utan han inskärper också tre gånger vikten att hålla denna förlikning, bl.a.: “[…] kvað þeim þó nú þat eina sóma, at halda sætt þá, er hann hafði gǫrt þeira á meðal” (133; jfr 131, 135). Att Bjǫrn trots detta faktiskt bryter mot såväl Óláfrs förlikning som Guds lag kräver en annan förklaring än kallt beräknad vilja att provocera och skada sin värd. Hans brott mot såväl kunglig förlikning som Guds lag bör inte alls ses som avsiktliga, medvetna eller planlagda handlingar, utan som en konsekvens av att han styrs av krafter han inte kan kontrollera: känslornas kraft.

Fredrik J. Heinemann har i likhet med Finlay hävdat att konflikten hela tiden varit levande och att rentav syftet med vintergästningen redan från början varit att odla denna konflikt. Heinemann betonar dock Þórðr som den som medvetet planerat konfliktutbrottet (Heinemann 1993; obs att Finlay 2000: 24, xi är positiv till hans tes, vilken hon därmed synes förena med sin egen, ovan refererade uppfattning om Bjǫrn som konfliktens planläggare). Heinemann hävdar att “the narrative code” i skildringen av Þórðrs inbjudan av Bjǫrn motsäger det bokstavliga budskapet i den föregivna försoningsgesten (1993: 420). Denna “code” skall i stället visa att inbjudan är en utmaning till förnyelse av fejden – en utmaning som Bjǫrn förstår och accepterar (422). Heinemanns argument för sin tolkning är att skildringen av inbjudningen innehåller element som möter i andra islänningasagor inför våldshändelser, framför allt hävdar han att Þórðrs blå kappa i scenen signalerar att han är i “killing mood” (426).

Heinemanns tes får inte stöd vid en närmare analys. Vad som framför allt talar emot idén om Þórðrs inbjudan som en utmaning till fejd är det faktum att han under vintergästningen inte alls uppträder aggressivt eller provokativt förrän efter en längre tid, och detta först när han själv blivit provocerad och kränkt. Þórðr är i själva verket den av de tre inblandade som i minst utsträckning kan sägas driva fram konflikten. Den som inleder provokationerna är som nämnts Oddný, och inte heller hennes provokation kan rimligen ses som led i en medveten strategi – hon söker som nämnts eljes vilja undvika konfliktutbrottet. Och de övriga händelser som driver fram konflikten kan, som jag visat ovan, inte ses som avsiktligt planerade på förhand av någon av figurerna.

Likväl kan Heinemann ha rätt i att det finns en “narrative code” som ger signaler i scenen där Þórðr framför sin inbjudan. Åtminstone den blå kappan signalerar mycket riktigt kommande våld i ett antal andra islänningasagor (se t.ex. Acker 1988: 209 och Hughes 1969: 171–173). Däremot synes Heinemanns tolkning av denna signal förfelad. Den blå kappan är inte en signal från Þórðr till Bjǫrn, utan från sagaberättaren till åhöraren/läsaren, och den signalerar inte en utmaning, planerad agg-

ression, utan kommande ofärd, strider och död. I flera parallella sagaepisoder dräper mannen i den blå kappan den han rider att besöka, men detta är ju inte Þórðrs syfte med besöket. Förvisso är den blå kappan också här en berättarteknisk markör om dråp: ett tragiskt förebådande om att Þórðr i denna saga kommer att dräpa Bjǫrn och att detta kommer att ha sitt ursprung i den färd han nu företar. Men det är inte en signal till Bjǫrn med betydelsen 'Jag menar inte de försonliga ord jag kommer att säga öppet till dig nu, utan i själva verket vill jag dräpa dig'. Vad signalen med den blå kappan gör är i stället att markera vintergästningsepisodens fundamentala betydelse: det är här fröet sås till de kommande striderna och hjältens död.

Finlays och Heinemanns tolkningar bottnar i den traditionella fördomen om islänningasagorna som känslokalla – de blandar samman sagornas litterära teknik att framställa känslor med förekomsten och betydelsen av dessa känslor i sagorna. Detta resulterar i en oförmåga att acceptera att kärlek och andra kärleksrelaterade känslor kan spela en fundamental roll i en sagaintrig. Känslor framställs förvisso annorlunda i denna islänningasaga än i den kontinentala höviska diktningen, men fenomenet med en "irresistible love" (Finlay 2001: 252) som övermannar de älskande och driver skeendet mot katastrof mot deras vilja är i grunden detsamma.

Sagan och kärleken

Mina undersökningar har givit en annan bild av *Bjarnar saga* än den vi mötte hos forskarna i den inledande översikten. I stället för en berättelse om två grälsjuka nidskalder som strider mot varandra överdrivet måna om sin ära har vi en berättelse om kärlek och andra känslor i dess följd, om hur passionens väldiga kraft upphäver allt förnuftigt övervägande och sätter igång ett oplanerat skeende som leder till strid, död och otröstlig sorg hos de kvarlevande. Också den gängse bilden av Þórðr-gestalten har måst revideras. I stället för en enkel teaterbov har vi mött en komplex personlighet med ett mångbottnat känsloliv.

Ledande forskare har alltså kraftigt underskattat inslaget och betydelsen av kärlek och kärleksrelaterade känslor. Hur skall deras misstag på denna punkt förklaras? Frågan är väsentlig eftersom det handlar om ett på viktiga punkter felaktigt sätt att läsa islänningasagorna överlag – att förstå och rätt tolka deras koder och budskap. Till att börja med har man inte tagit hänsyn till den traditionella sagatekniken för framställning av kärlek och känsloskildring i stort. Därmed har man missat betydelsen av och kraften hos klichéer (som samtalet), formler (som *sitja hjá*) och motiv (som klädgåvan) med erotisk-emotionell laddning. Man har inte heller behandlat stroferna som en del av sagan, utan analyserat dem som separata litterära enheter och då primärt diskuterat bristen på överensstämmelse med sagaprosan. Ej heller har man tagit hänsyn till kärlekens och de kärleksrelaterade känslornas roll i helheten: deras roll dels för intrigens utveckling (utbrottet av konflikten), dels för sagan som litterär helhet, främst omfattningen av Oddnýs våldsamma sorgreaktion och placeringen av denna vid sagans slut som en återknytning till tidigare händelser. Man har

därmed inte tagit hänsyn till att sagatekniken innebär att känsloskildring praktiskt taget alltid är kortfattad i varje enskilt fall och att man måste se till det samlade utrymme känsloskildringen upptar, hur ofta känsloskildring förekommer och när det förekommer, och att olika korta omnämnanden, antydningar och markörer belyser varandra. Det är tydligt att det behövs ett nytt sätt att läsa islänningasagorna på.

Höviskt inflytande

Vi såg inledningsvis att *Bjarnar saga* till skillnad från de andra skaldsagorna aldrig tillskrivits något direkt kontinentalt höviskt inflytande på känsloskildringen. Och även i denna saga är det förvisso otvetydigt sagatraditionen som dominerar känsloskildringen. Likväl finns här också ett antal inslag som skarpt bryter av mot denna tradition och som mer eller mindre tydligt erinrar om hövisk/kontinental tradition och om den känsloskildring som möter i *riddarasögur*, de norröna översättningarna av kontinentala höviska verk.

Det har varit vanligt att forskare förklarat framträdande kärleksskildring i islänningasagor som en hövisk influens (jfr ovan not 4). Men kärlek är ett framträdande inslag också i eddadiktningen kring Sigurðr, Brynhildr och Guðrún, och även om flera av de mest erotiskt fokuserade eddadikterna, t.ex. *Sigurðarkviða in skamma*, verkligen ofta tillskrivs ett kontinentalt högmedeltida inflytande (t.ex. Vries 1967: 149; jfr 128–131) är den centrala erotiska intrigen rimligen av äldre datum. Tekniken i eddadiktningen avviker på flera punkter från den i islänningasagan och framstår bl.a. som öppnare i sin känsloskildring. Avvikelser från den sagatypiska tendensen kan med andra ord inte med självklarhet ses som kontinentala influenser. Emellertid finns åtskilliga drag som är unika eller särskilt typiska för den höviska traditionens kärleksskildring och som också är karaktäristiska för *riddarasögur*.

Scenen när Þórðr under vintergästningsepisoden gömmer sig och svartsjukt tjuvlyssnar på Bjǫrns och Oddnýs förtroliga samtal är en variant av motivet ‘den svartsjuke maken spionerar på de älskande’, ett motiv som är väl belagt i kontinental hövisk litteratur, bl.a. i Tristan-diktningen. I *Tristrams saga* möter vi en sådan scen när kung Markis spionerar på sin hustru Ísond och hennes älskade Tristram (*Tristrams saga* 80–81). I övriga islänningasagor, liksom i eddadiktningen, saknas däremot motivet.[32] Den scen som skildrar hur Þórðr vill pröva reaktionen genom att kyssa och vänslas med hustrun erinrar likaledes om en scen i *Tristrams saga*. Där beskrivs hur Markis likaledes vill pröva reaktionen hos sin hustru genom att kyssa, omfamna och vara blid mot henne, som han misstänker hysa kärlek till Tristram.[33] Paralleller i eddadikter och övriga islänningasagor saknas.

Även några känslouttryck i *Bjarnar saga* har i första hand kontinentala paralleller. Oddný blir vansinnig av sorg över förlusten av den älskade. Något liknande saknas i eddadiktningen och övriga islänningasagor. Däremot möter vi i ett kontinentalt höviskt verk som Chrétien de Troyes’ *Yvain* motivet med en man, Yvain själv, som

blir vansinnig av sorg över förlusten av den älskade hustrun (v. 2805, 2828; så även i den norröna översättningen *Ívens saga* 86–87). I samma verk sägs Laudine, som sörjer våldsamt över sin dräpta make, uppträda som om hon vore vansinnig (v. 1156, 1204–1205). I ett antal *riddarasögur* sägs personer bli vansinniga eller nära nog vansinniga i kärleksrelaterade känsloreaktioner (*Bevers saga* 267, *Pamphilus* 103, *Tristrams saga* 9). Oddnýs medvetslöshet på grund av sorg har också ymnigt med paralleller i kontinental litteratur. Som inslag just i kärleksskildringen, vid den älskades död eller vid avskedet från den älskade, är det väl belagt i *riddarasögur.*[34] Känslouttrycket i fråga är däremot mycket sparsamt belagt i islänningasagorna; i kärleksrelaterad sorg förekommer det utanför *Bjarnar saga* enbart i den säkert höviskt influerade, efterklassiska *Víglundar saga* (84, 94).[35]

I *Bjarnar sagas* känsloskildring möter dessutom stilfenomen som anknyter betydligt närmare till kontinental/hövisk tradition än till sagatradition. Beskrivningen att Oddný "mornaði ǫll ok þorrnaði" i sin sorg (206) innebär en metaforisk känsloskildring som har mycket få paralleller i islänningasagorna,[36] medan metaforiska känsloskildringar däremot hör till den kontinentala höviska diktningens grundkaraktäristika. Ordet *þorna* som metaforisk beskrivning av en människa hör primärt hemma i den kontinentalt beroende översättningslitteraturen (*Andreas saga postola II* 359; *Liber Secundus Dialogorum Gregorii* 200). Själva formeln *morna ok þorrna* har också ett av sina få belägg där (*Barlaams ok Josaphat saga* 163).[37] Tekniken att förstärka känslobeskrivningen genom att förse ord om kärlek eller kärleksbetygelser med ett karaktäriserande eller dubblerande adjektiv eller adverb förekommer i åtskilliga *riddarasögur* och framstår som ett viktigt karaktäristikum för den norröna höviska stilen.[38] Detta fenomen saknas i islänningasagorna med undantag för ett belägg i just *Bjarnar saga* (*elska mjǫk kærliga*; 114). Även ordet *elska* om erotisk kärlek, vilket förekommer två gånger i *Bjarnar saga*, är ovanligt i islänningasagorna men det dominerande ordet i *riddarasögur*. Ett stildrag som likaledes bryter starkt av mot sagatraditionen och i stället anknyter till kontinental litteratur är fenomenet att sagaförfattaren gör 'inre analys' av personernas känslor, tankar och motiv i stället för att på sagatraditionellt vis enbart skildra sådant genom yttre uppträdande. Detta förekommer flera gånger i *Bjarnar saga*. När Bjǫrn har friat till Oddný återges inte enbart – på sagatraditionellt sätt – det besked han får, utan Oddnýs besked motiveras dessutom av sagaberättaren med hjälp av ett referat av hennes känslor: "[…] en sakar þess, at henni var Bjǫrn kunnigr áðr, ok þau hǫfðu elskazk sín í millum mjǫk kærliga, þá játaði hon." (114) När Þórðr inför Bjǫrn vänslas med Oddný i vintergästningsepisoden blir detta inte enbart beskrivet utifrån, utan härtill förklaras hans inre motiv: "[…] vill vita, hvernig Birni bregðr við" (142). Vid skildringen av Þórðrs reaktion på Oddnýs sorg och vansinne i sagans slut kommer en analys av hans känslor och tankar. Denna analys läggs visserligen delvis, men inte helt, i en hänvisning till den allmänna uppfattningen, men det är likväl en känsloanalys som är både utförligare och djupare än normalt i islänningasagorna:

> Svá þóttisk Þórðr mjǫk fyrir verða fyrir konuna af þessum meinum, er á lǫgðusk, at menn segja þat, at heldr køri Þórðr líf Bjarnar, ef þess væri kostr, ok hefði hann slíkar ástir konu sinnar sem áðr; ok þótti honum þat stór meinun, er til þeira Bjarnar kom allra jafnt saman. (206)

I de övriga sagorna med besläktad intrig förekommer ingenting liknande. Vissa forskare har gjort ett stort nummer av en formulering i *Gunnlaugs saga* och ansett den belägga en kontinentalt influerad inre analys: "[Helga] varð honum lítt unnandi, því at hon verðr aldri afhuga Gunnlaugi, þótt hann væri dauðr" (106).[39] Skillnaden mellan de två sagorna är emellertid på denna punkt betydlig. I *Gunnlaugs saga* handlar det om en kort notis som dessutom utgjorde det enda belägget för fenomenet i denna saga. Belägget utgjorde heller ingen del i ett allmänt mönster av sagaavikande, karaktäristiskt höviska drag i kärleksskildringen. I *Bjarnar saga* är det annorlunda. Inre analys av kärleksrelaterade tankar och känslor förekommer tre gånger och utgör alltså en tendens i denna sagas känsloskildring. Ett av känsloreferaten var påtagligt utförligt, en ingående analys av Bjǫrns tankar och känslor. Fenomenet med inre analys ingår dessutom i ett allmänt mönster av icke sagamässiga, om hövisk diktning erinrande inslag i känsloskildringen. Sammantaget antyder detta att inre analys i *Bjarnar saga* utgör en influens från en främmande tradition snarare än en tillfällig, slumpartad avvikelse från huvudtendensen. Som ett ironiskt faktum kan vi konstatera att den enda av skaldsagorna vars kärleksskildring aldrig tillskrivits höviskt inflytande och som beskrivs som kärvast, mest sagatraditionell och minst kärleksinriktad i själva verket synes vara den med mest och mest direkt höviskt-kontinentalt inflytande på just känsloskildringen.[40]

Slutord

Forskningens bild av kärlekstemat i *Bjarnar saga Hítdœlakappa* var tämligen enhetlig. Mina undersökningar ger vid handen att bilden på flertalet punkter var oriktig. Ändå bör inte kärlekens roll och dess 'romantiska' karaktär överdrivas. I en stor del av sagan dominerar onekligen temat med de två nidskaldernas våldskonflikt. Kontrasten mot samtidens höviska romaner och *riddarasögur* är stor. Men inom sin egen genre, islänningasagan, har *Bjarnar saga* en ovanligt stark tonvikt på kärlek och känslor överlag, och i fråga om känslornas makt över figurerna står sagan inte *Gunnlaugs saga* efter. *Bjarnar saga Hítdœlakappa* är verkligen till stor del en kärlekssaga.

Noter

1 Mer undantagsvis hänförs även *Egils saga* och *Fóstbrœðra saga* till gruppen "skaldsagor". Även de har skalder som protagonister och även i dem finns erotiska episoder, men dessa epi-

soder är dels betydligt mindre framträdande i helheten än i de fyra ovan nämnda, dels gäller den erotiska attraktionen här inte gifta kvinnor, vilket radikalt förändrar intrigens förutsättning. För en diskussion om gruppen, dess omfattning och egenart, se t.ex. Russell Poole 2001: 2. Ibland vidgar forskare gruppen ytterligare, och drivs då att utskilja undergrupper. Margaret Clunies Ross betecknar i sin översikt över fenomenet "skald sagas" *Kormáks saga, Hallfreðar saga, Bjarnar saga* och *Gunnlaugs saga* som "The Core Sagas" inom gruppen (2001: 27 ff), och ett antal andra sagor, *Gísla saga, Grettis saga, Egils saga* och *Fóstbrœðra saga*, som "The Outliners" (35 ff), där de två sistnämnda dock tillerkänns en specialstatus (40). Men i praktiken är det de fyra 'core sagas' som diskuteras när beteckningen skaldsagor används. Det är också dessa fyra som ges egna analyser i Bjarni Einarssons centrala arbete med just titeln *Skáldasögur* (1961).

2 Härtill har *Ívars þáttr Ingimundarsonar* i stort sett samma grundintrig, men här saknas striderna, och sagan slutar varken med protagonistens seger eller död, utan med att han får gå i samtalsterapi hos kung Eysteinn av Norge. Också *Þorsteins saga hvíta* bygger på samma intrigmönster, men här är kvinnan och det erotiska motivet oviktigt, och det är helt en strid mellan män som skildras.

3 Se t.ex. Hans E. Kinck (1951: 23), Dorothee Liebelt (1993: 154), Rolf Heller (1958: 20–21), Paul Rubow (1949: 50), Judith Jesch (1991: 198) – samtliga om *Laxdœla saga* – ; Vésteinn Ólason (1998: 153), Björn Magnússon Ólsen (1911: 42), Jan de Vries (1966: 355), Bjarni Einarsson (1993: 252), Jónas Kristjánsson (1997: 284, 256) – om *Gunnlaugs saga* – ; Bjarni Einarsson (1961: 163 mm), Jan de Vries (1967: 394) liksom – betydligt mer återhållet – Carol Clover (1993: 368), Heather O'Donoghue (1991: 4) och Hans Schottmann (1982: 24) – om *Kormáks saga* – ; Jan de Vries (1967: 394) – om *Hallfreðar saga*.

4 Ett sådant inflytande har hävdats för *Laxdœla sagas* del av t.ex. Ole Widding (1964: 86), W.A. Craigie (1913: 64), Judith Jesch (1991: 198), Jónas Kristjánsson (1997: 274), Dorothee Liebelt (1993: 155), Susanne Kramarz-Bein (1994: 422) och Alois Wolf (1994: 734) – frågan närmare diskuterad av mig i Sävborg 2004 – ; för *Gunnlaugs sagas* del har kontinentala influenser på kärleks- och känsloskildringen hävdats av bl.a. Björn Magnússon Ólsen (1911: 10, 11), Alison Finlay (2001: 237), Vésteinn Ólason (1998: 215), Oskar Bandle (1994: 50, 52), Rolf Heller (1958: 16) och Sigurður Nordal (1953: 255); *Kormáks saga* har tillskrivits ett höviskt inflytande från såväl trubadurdiktning som Tristan-romaner av Bjarni Einarsson (1961: 69–70, 75–76, 93–95, 195–197; 1976: 115) och Jan de Vries (1967: 392–395); *Hallfreðar saga* påstås vara präglad av samma slags influenser av Bjarni Einarsson (1961: 170) och – starkare betonat – av Jan de Vries (1967: 394).

5 Han tänker sig dock att sagans intrig är påverkad av andra sagor som i sin tur influerats av Tristan-diktningen (1961: 290). Det handlar primärt om *Ívars þáttr Ingimundarsonar* i *Morkinskinna*. Denna *þáttr* har förutom grundintrigen (som ju också möter i *Gunnlaugs saga* och *Laxdœla saga*), även namnet Oddný som namn på den centrala kvinnan gemensamt med *Bjarnar saga*. Bjarni Guðnason menar att skildringen av Bjǫrns vintergästning hos Þórðr är influerad av antingen *Tristrams saga* eller *Friðþjófs saga* (1994: 84). Något inflytande på själva kärleksskildringen diskuterar han dock inte.

6 "The association of poets with love, or more specifically, rivalry in love, may derive from the sexual basis of the complex of ideas underlying *níð* […]. In the poets' sagas no less than other sagas of Icelanders, the metaphysical exploration of love takes second place to its role as a trigger for male competition and violence. This not only externalizes its emotional complexity, in line with the treatment of other psychological elements, but dislocates the focus from the female object of love, retaining the preoccupation of the sagas with male activity, however essential the subsidiary role assigned to women may be". (Finlay 2000: xxvi)

7 Liknande påståenden har verkligen fällts om en av de intrigmässigt besläktade sagorna, M.I. Steblin Kamenskijs uttalanden om *Laxdœla saga* (Steblin-Kamenskij 1973: 87, 92–93; jfr min

analys i Sävborg 2002, där jag polemiserar mot hans argument). Men Steblin-Kamenskijs uppfattning om *Laxdæla saga* är en ytterkantsåsikt; praktiskt taget alla andra forskare är ense om att sagan verkligen är en kärlekshistoria, och flertalet tillskriver rentav denna kärlekshistoria influens från hövisk litteratur. I fallet *Bjarnar saga* är en syn motsvarande Steblin-Kamenskijs uppfattning av *Laxdæla saga* däremot regel.

8 Finlay 2000: xi hävdar att Þórðr på ett för islänningasagorna ovanligt sätt porträtteras "as an out-and-out villain".

9 Även själva användandet av ordet kärlek är ökänt problematiskt. Det har emellanåt förnekats att det moderna konceptet 'kärlek' överhuvudtaget skulle ha existerat i forn- och medeltid, och även om så vore fallet är det inte säkert att det som i sagatexterna betecknas som *ást*, *unna* etc. fullt ut motsvaras av de moderna termerna 'kärlek' och 'älska'. I artikeln kommer jag att utgå ifrån att kärlek i modern mening åtminstone rymmer mycket som är universella fenomen. En närmare psykologisk specificering av begreppet torde komplicera diskussionen snarare än förtydliga den. När jag i artikeln talar om kärlek kommer jag att använda mig av en relativt vid definition: en heterosexuell attraktion till en specifik person, där en känsla (av själslig attraktion) finns utöver rent sexuellt begär. Jag kommer också att utgå ifrån att – åtminstone – detta är vad sagan lägger in i orden *ást*, *unna* och *elska*.

10 Handskriftssituationen för *Bjarnar saga* är problematisk och av betydelse för möjligheten att analysera sagan som helhet. Som separat verk finns sagan bevarad i AM 551 d ? 4to, en 1600-talsavskrift av en skinnbok från 1300-talet, av vilken ett fragment finns bevarat (AM 162 f fol.). Här saknas dock de första kapitlen. Inledningen av sagan, t.o.m. mitten av kap. 5, är i moderna utgåvor, däribland Íslenzk fornrit, återgiven efter AM 71 fol. och AM 488 4to, avskrifter av den huvudsakligen förlorade Bæjarbók, där början av sagan inkorporerats i en utbyggd version av Snorris *Óláfs saga helga*. Hur troget Bæjarbók återgivit den separata sagan går självfallet inte att säga, men det avsnitt som täcks av båda handskrifterna visar att Bæjarbók visserligen i ett antal fall förkortar sagan, men likväl inte förändrar texten i någon högre grad. Det synes därför möjligt att använda sig av Bæjarbóks text som ett genuint vittne om sagan och betrakta ÍF-versionen, ehuru sammansatt av text från två skilda källor, som ett sammanhängande verk från medeltiden. Det är denna version jag nedan kommer att analysera som *Bjarnar saga* (för handskriftsförhållandena, se Sigurður Nordal 1938: XCV–XCVII, LXIII–LXIV).

11 Samtalsklichén möter som en del av skildringen av kärlek och/eller erotisk uppvaktning ca 90 gånger i islänningasagorna, besöksklichén likaledes ca 90 gånger och klichén 'sitta tillsammans' ca 45 gånger, varav 25 utnyttjar den specifika formeln *sitja/setjask hjá* (efter mitt arbete om kärlek i norrön litteratur, vilket beräknas utkomma hösten 2006). Av dessa klichéer har samtalsklichén en entydig koppling till starka känslor – i samband med denna kliché aktualiseras i regel starka känslor av något slag, antingen explicit omnämnda eller uttryckta genom fysiska reaktioner, explicit emotionella skaldestrofer etc. Detsamma gäller i allmänhet även sitta-tillsammans-klichén. I många fall gäller detta även besöksklichén, men denna kliché synes också kunna användas om erotiska affärer utan nämnvärd grund i starka känslor, d.v.s. kärlek i modern mening. För dessa klichéer, se även Sävborg 2002: 47, 63.

12 Det finns i islänningasagorna ca 60 belägg där sådana känslomässigt svaga konstruktioner (*leggja hug á, fellask hvárt ǫðru vel í geð* etc) används om kärlek som av sammanhanget framstår som känslomässigt stark; ofta utgör formuleringarna variation till direkt omnämnd kärlek (där termer som *ást, elska* och *unna* används), ofta möter de i relationer som också omfattar direkta, inte sällan fysiska, känsloreaktioner och ofta kompletteras också dessa formuleringar av skaldestrofer med betydligt mer explicita formuleringar om känslorna, deras art och grad (jfr även Sävborg 2002: 64).

13 Jfr *Laxdæla saga* 112: "þat var allra manna mál, at með þeim Kjartani ok Guðrúnu þœtti vera mest jafnræði þeira manna, er þá óxu upp."

14 Så t.ex. i *Kormáks saga* (268) och *Gunnlaugs saga* (85), liksom i en fornaldarsaga som *Friðþjófs saga* (89).

15 Det är generellt ovanligt att en person i en islänningasaga får tillskriva sig själv känslor; däremot är det vanligt att känslor uttrycks 'via ombud', d.v.s. att en person får tillskriva någon annan känslor (se t.ex. Sävborg 2002: 46, 63).

16 Marold 1999: 148 skriver med rätta att Bjǫrn här "sich nach seiner Geliebten sehnt".

17 Marold 2001: 120 noterar korrekt om denna och följande strof: "In this context the function of the stanzas is to keep the love theme alive, showing that the hero's attachment to Oddný persists in the background."

18 Det är påtagligt att stroferna i *Bjarnar saga* ofta diskuterats som ett fenomen separat från sagaprosan; inte sällan har man primärt uppmärksammat en förment motsägelse mellan vers och prosa (se t.ex. Sigurður Nordal 1938: LXX–LXXIII och Marold 2001: 84–88). Detta gäller bl.a. den här aktuella strofen. Så har Finnur Jónsson helt missat denna strofs funktion i sitt sammanhang: "Hvad det 1. vers f.ex. egentlig har med det i prosaen fortalte at göre, er ikke klart." (1923: 421). Även Finlay 2000: 12 betecknar strofen som "clearly inappropriate to its context". Det är säkert riktigt att stroferna åtminstone i många fall är äldre än prosan, men sagaförfattaren har dock givit dem en plats i den litterära helhet som sagan utgör, varför de samspelar litterärt även med sagaprosan. Walter Heinrich Vogt skriver med rätta om denna strof att "der Ausdruck der Liebessehnsucht Björns hier, kurz vor dem Verrat, ein künstlerisches Recht hat; psychologisches Verständnis ist zu merken" (1921:49).

19 Även Finlay 2000: xiv–xv ser strofen som ett underförstått känslouttryck; hon hävdar att den "works at this point in the saga to convey Bjorn's bitter anger and frustration". Enligt Vogt skall denna strof Bjǫrns "Schmerz Ausdruck geben, grade nach dem er vom Verlust der Geliebten erfahren hat" (1921: 77).

20 Den bild som ges här kan kontrasteras mot den som ges av Alison Finlay. Hon hänvisar till att sagan omnämner en konflikt mellan Bjǫrn och Þórðr redan innan historien om Oddný presenterats (i *Bjarnar saga* 112) och hävdar: "Thus from the beginning of the saga the aspect of violence overshadows the account of Bjorn's falling in love with Oddný […]" (Finlay 2000: xxxiii). I själva verket är det dock denna tidigare konflikt som i sagan helt överskuggas av kärleksmotivet – den nämnda konflikten, som består i hånfullheter från Þórðrs sida, omtalas i sagan hastigt på några rader, medan Bjǫrns och Oddnýs kärlekshistoria, som framgått ovan, får relativt stor uppmärksamhet.

21 Klädgåvan som kärleksuttryck förekommer nio gånger i islänningasagorna. I flertalet av dessa fall är det ett motiv med stor betydelse och med mycket stark emotionell laddning (så i t.ex. *Laxdœla saga*, *Gunnlaugs saga* och *Gísla saga*). Se utförligare Sävborg 2002: 52–54, 66.

22 Man kan närmast jämföra med *Gísla saga*, där Þórdís är starkt medansvarig till dråpet på brodern Gísli (hon anger honom för mordet på Þorgrímr; 61), men likväl begråter honom när han dräpts (116).

23 I *Hallfreðar saga* finns dock ett slags antydd äktenskapsformel: "[…] spyrr hann, hversu mart væri um ástir þeira Gríss. Hon kvað vel vera" (181). Äktenskapsformler är alltid tveksamma vittnesmål om egentlig, emotionellt laddad kärlek, och i detta fall handlar det dessutom om en anmärkningsvärt indirekt formulering.

24 Det skall nämnas att Theodore M. Andersson har en helt annan syn på Þórðrs motiv till giftermålet med Oddný: "His theft of Björn's bride betrays the calculating deceiver (it does not have the sanction of vengeance as in *Gunnlaugs saga*)" (1967: 138). Andersson ser därmed ingenting av något kärleksmotiv hos Þórðr, utan betraktar giftermålet enbart som en akt av pur elakhet, en vilja att skada Bjǫrn – i likhet med Hrafn i *Gunnlaugs saga*, men utan dennes goda skäl. Men Andersson motiverar inte sin tolkning om den kalkylerande svekfullheten. Det finns i själva verket klara indikationer om att Þórðr från början inte alls planerat att bedra Bjǫrn. När han kommer till Island uppfyller han först sitt löfte till Bjǫrn och överlämnar en ring till

Oddný med hälsning från Bjǫrn. Han bekräftar samtidigt Bjǫrns trolovning med Oddný ("sagði hann koma mundu at vitja ráðahags við Oddnýju"; 119). Sagan kommenterar: "ok vel fór hann með ørendum Bjarnar þat sinni" (119). Förvisso tillägger Þórðr lögnaktigt att Bjǫrn överlåtit Oddný till honom om Bjǫrn skulle dö eller utebli (119), men detta är egentligen överflödigt, eftersom Oddný i så fall ändå skulle vara löst från trolovningsavtalet (enligt s. 114), och Þórðr gör inga försök att få Oddný förrän den avtalade tidsfristen gått ut. Under alla omständigheter tyder det faktum att Þórðr först uppfyller sitt uppdrag från Bjǫrn på att hans delvis ohederliga kvinnoövertagande inte var hans ursprungsplan. Det som närmast möjliggör hans giftermål med Oddný är att Bjǫrn inte återkommer inom den utsatta tiden (enär han är sårad), ett faktum som Þórðr inte kunde ha räknat med från början. Hans erbjudande att fara som Bjǫrns budbärare till Oddný bör inte tolkas som en del av en bedräglig plan. Idén att överta Oddný synes växa fram successivt – han griper möjligheten när den kommer (d.v.s. att Bjǫrn inte uppfyller sitt avtal och ryktas vara döende), och i ljuset av sagans omfattande skildring av Þórðrs känslor synes det rimligare att se detta som uttryck för dragning till Oddný än som en vilja att skada Bjǫrn.

25 Vogt 1921: 53 noterar med rätta att Þórðr "der innerlichere, tiefere der beiden Männer ist".

26 Hon visar sig olycklig över den dåliga stämning som uppstår: "þar váru þau ǫll um vetrinn við lítt samþykki, ok ekki var þat mjǫk at vilja Oddnýjar" (147). Hon synes också ogilla att männen använder henne som slagträ i sin konflikt; när Bjǫrn har framsagt en hånfull strof mot Þórðr sedan denne svartsjukt hindrat Oddný från att komma i säng heter det: "Oddný bað þá, at þeir skulu eigi yrkja um hana, ok talaði eigi þetta vera sín orð" (150).

27 Man bör även observera att Bjǫrn varit mån om att – genom frieriet – uppträda korrekt och i enlighet med lag och konvention i sin dragning till Oddný. Bjǫrn kan därmed inte jämföras med t.ex. Hallfreðr, som avvisar förslaget att han skulle äkta Kolfinna (Hallfr: 144) och därmed inte alls visar en motsvarande respekt.

28 De två berättelserna har flera gemensamma drag, och flera strofer tillskrivs dessutom båda skalderna. Om relationen mellan dessa sagor, se t.ex. Gering 1897: XXIII–XXV, Bjarni Guðnason 1994: 79, Bjarni Einarsson 1961: 247–252, Singman 1993: 49–50.

29 "Því einu vil ek heita þér, er ek efni, en ek veit eigi, hversu ek fæ þat efnt", segir hann, "ef vit Þuríðr erum sams heraðs." (Eyrb: 134)

30 Även Finlay nämner detta belägg ur *Eyrbyggja saga* (2001: 252), och ställer det i kontrast mot den tendens hon påstår möter i *Bjarnar saga* och i flertalet islänningasagor.

31 Jfr även Mundal 2000: 199, som starkt betonat den religiositet som sagan låter kännetecknа Bjǫrn och det faktum att motsättningen mellan Þórðr och Bjǫrn är en motsättning mellan ont och gott; på bl.a. denna grund pekar hon ut den religiösa litteraturen, enkannerligen biskopssagorna, som en viktig förebild för sagan.

32 I *Spesar þáttr* i *Grettis saga* möter dock en svartsjuk make som söker överraska och avslöja de älskande, men han misslyckas konsekvent med detta, varför scenen inte fullt motsvarar det vi möter i *Bjarnar saga* och *Tristrams saga* där den svartsjuke maken verkligen blir vittne till de älskandes samvaro. Det skall dock nämnas att *Spesar þáttr* med stor säkerhet är direkt influerad av kontinental litteratur (se t.ex. Rolf Heller 1958: 71, Guðni Jónsson 1936: XIV, LVI, Sigurður Nordal 1953: 265, Nordland 1953: 33–37). En mans lyssnande på ett samtal som väcker hans svartsjuka förekommer också i nyckelscenen i *Gísla saga*. Där råkar Þorkell av en slump få höra ett samtal mellan hustrun och svägerskan, av vilket samtal det framgår att hans hustru egentligen älskar en annan man. Därmed är situationen på alla avgörande punkter en annan än i *Bjarnar saga* – mannen bevittnar inte ett kärleksmöte, han spionerar inte och han lyssnar överhuvudtaget inte av svartsjuka.

33 "[…] þá leitaði hann enn véla, ok vill freista hennar, ok lagði hana í fang sér með miklu blíðlæti ok sœtum kossum ok með þeim leik, er flestum líkar vel […]" (*Tristrams saga* 66).

34 Så i t.ex. *Jonet* 238, 240, 242 (rentav fyra gånger), *Flóres saga ok Blankiflúr* 22 (tre gånger),

Ívens saga 35–37 (flera gånger), *Chetovel* 144, *Partalopa saga* 84 (upprepade gånger), 114, *Erex saga* 42 (flera gånger), *Bevers saga* 220, 231, 234, *Alexanders saga* 57, *Tristrams saga* 14 och 15.

35 Härtill kommer två fall av medvetslöshet i ickeerotiska sammanhang; i *Njáls saga* svimmar Þórhallr Ásgrímsson av sorg och upprördhet över Njálls död, och i *Víga-Glúms saga* svimmar Una av skräck när hon i ett varsel ser döda män komma emot maken Bárðr (63).

36 Just konstruktionen *morna ok þorna* används dock i ytterligare en islänningasaga, den efterklassiska *Bárðar saga* (122).

37 Vogt talar också om att den aktuella beskrivningen "bewegt sich in Ausdrücken und Vorstellungen der romantischen Uebersetzungsliteratur" och exemplifierar med orden *morna, þorrna* och *óhægendi* (1921: 50).

38 Det handlar om formuleringar av typen *kyssa elskuliga* (*Tristrams saga* 101), *kyssa astsamliga* (*Bevers saga* 238), *unna hugfastalega* (*Eskia* 54), *sætir kossar* (*Parcevals saga* 22); likartade är belägg som *elska með hreinni ást* (*Clari saga* 55), *unna með ást* (*Parcevals saga* 42).

39 Belägget används av Oskar Bandle som argument för att sagan avviker från gängse sagastil och i stället är kontinentalt influerad (1994: 52).

40 Det går inte att med visshet avgöra varifrån inflytandet kommer. Man måste räkna med möjligheten att sagaskrivande islänningar i många fall kände till, och påverkades av, kontinental litteratur direkt. Samtidigt är det påfallande att flera av de noterade parallellerna gällde en riddarasaga, *Tristrams saga*, som enligt sin prolog tillkommit år 1226. Även konstruktionen av typen *elska kærliga* och själva ordvalet *elska* pekar på anknytning till *riddarasögur* snarare än till kontinental litteratur direkt. Det är i så fall en slutsats med vissa implikationer för en fråga som blivit omdebatterad i fallet *Bjarnar saga*, dateringen av sagan. Två radikalt olika uppfattningar finns. Den ena hävdar att sagan är en av de äldsta islänningasagorna, författad redan i början av 1200-talet (så t.ex. Bjarni Einarsson 1961: 269–270), den andra hävdar att sagan är mycket ung, från ca 1300 eller senare (Bjarni Guðnason 1994: 84). Då *riddarasögur* knappast uppkommit som genre förrän med *Tristrams saga* bör sagan, om tanken på ett inflytande från *riddarasögur* är riktig, knappast vara äldre än ca 1230. Möjligheten av ett inflytande direkt från kontinental litteratur kan, som nämnts dock inte uteslutas. Jag avstår från att gå djupare in i dateringsdiskussionen.

Bibliografi

Källor

Alexanders saga. Utg. Finnur Jónsson. Köpenhamn: Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, 1925.

Andreas saga postola. Utg. C. R. Unger. *Postola Sögur: Legendariske Fortællinger om Apostlernes Liv deres Kamp for Kristendommens Udbredelse samt deres Martyrdød.* Christiania, 1874.

Bárðar saga Snæfellsáss. Utg. Þórhallur Vilmundarson och Bjarni Vilhjálmsson. *Harðar saga* m.m. Íslenzk fornrit, vol. 13. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1991.

Bevers saga. Utg. Gustaf Cederschiöld. *Fornsögur suðrlanda*. Lund: Berlings boktr., 1884

Bjarnar saga Hítdœlakappa. → *Borgfirðinga sǫgur.*

Borgfirðinga sǫgur. Utg. Sigurþur Nordal och Guðni Jónsson. Íslenzk fornrit, vol. 3. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1938.

Chetovel. → *Strengleikar.*

Clari saga. Utg. Gustaf Cederschiöld. Altnordische Sagabibliothek, vol. 12, Halle: Niemeyer, 1907.

Erex saga Artuskappa. Utg. Foster W. Blaisdell. Editiones Arnamagnæanæ Ser. B, vol.19. Köpen-

hamn: Munksgaard, 1965.
Eskia; efter → *Strengleikar.*
Eyrbyggja saga. Utg. Einar Ól. Sveinsson och Matthías Þórðarson. Íslenzk fornrit, vol. 4. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1935.
Flóres saga ok Blankiflúr. Utg. Eugen Kölbing. Altnordische Sagabibliothek, vol. 5. Halle: Niemeyer, 1896.
Friðþjófs saga ins frækna. Utg. Guðni Jónsson. *Fornaldar sögur Norðurlanda*. Vol. III. Íslendingasagnaútgáfan. Reykjavík, 1954.
Gísla saga Súrssonar. Utg: Björn K. Þórólfsson och Guðni Jónsson. *Vestfirðinga sögur*. Íslenzk fornrit, vol. 6. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1943.
Grettis saga Ásmundarsonar. Utg. Guðni Jónsson Íslenzk fornrit, vol. 7. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1936.
Gunnlaugs saga ormstungu. → *Borgfirðinga sǫgur*.
Hallfreðar saga, → *Vatnsdæla saga* m.m.
Ívars þáttr Ingimundarsonar. Utg. Finnur Jónsson. *Morkinskinna*. Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, vol. 53. Köpenhamn: J. Jørgensen & Co, 1932.
Ívens saga. Utg. Foster W. Blaisdell. Editiones Arnamagnæanæ, Ser. B, vol. 18. Köpenhamn: C.A. Reitzel, 1979.
Jonet. → *Strengleikar.*
Kormáks saga. → *Vatnsdæla saga* m.m.
Laxdæla saga. Utg. Einar Ól. Sveinsson. Íslenzk fornrit, vol. 5. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1934.
Liber Secundus Dialogorum Gregorii. Utg. C.R. Unger. *Heilagra Manna Søgur: Fortællinger og Legender om hellige Mænd og Kvinder* I–II. Christiania: Bentzen, 1877.
Njáls saga. Utg. Einar Ól. Sveinsson. *Brennu-Njáls saga*. Íslenzk fornrit, vol. 12. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1954.
Pamphilus. Utg. Ludvig Holm Olsen. *Den gammelnorske oversettelsen av Pamphilus. Med en undersøkelse av paleografi og lydverk*. Oslo Jacob Dybwad, 1940.
Parcevals saga, efter: *Riddarasögur*. Utg. Eugen Kölbing. Strassburg–London: Karl J. Trübner, 1872.
Partalopa saga. Utg. Lise Præstgaard Andersen. Editiones Arnamagnæanæ, Ser. B, vol. 28. Köpenhamn: C.A. Reitzel, 1983.
Strengleikar: An Old Norse Translation of Twenty-one Old French Lais. Utg. Robert Cook och Mattias Tveitane. Norrøne tekster 3. Oslo: Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt, 1979.
Tristrams saga. Utg. Eugen Kölbing. *Die nordische Version der Tristan Sage*. Heilbronn, 1878.
Vatnsdæla saga m.m. Utg. Einar Ól. Sveinsson. Íslenzk fornrit, vol. 8. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1939.
Víga-Glúms saga. Utg. Jónas Kristjánsson. *Eyfirðinga sǫgur*. Íslenzk fornrit, vol. 9. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1956.
Víglundar saga. Utg. Jóhannes Halldórsson. *Kjalnesinga saga* m.m. Íslenzk fornrit, vol. 14. Reykjavík: Hið íslenzka fornritafélag, 1959.
Yvain (Le Chevalier au lion), av Chrétien de Troyes. Utg. Wendelin Foerster och T.B.W. Reid. Manchester, 1942.

Litteratur

Acker, Paul. 1988. [Inledning till:] "*Valla-Ljóts saga*: Translated with an Introduction and Notes." *Comparative Criticism: An Annual Journal* 10: 207–237.
Andersson, Theodore M. 1967. *The Icelandic Family Saga: An Analytic Reading*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
———. 1983. "Bjarnar saga Hítdœlakappa." I *Dictionary of the Middle Ages* 2, 255. New York:

Charles Scribner's Sons.
Bandle, Oskar. 1994. "Tradition und Innovation in der Gunnlaugs saga ormstungu." I *Sagnaþing helgað Jónasi Kristjánssyni sjötugum 10. apríl 1994*. Utg. Gísli Sigurðsson m.fl. I., 45–54. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
Bjarni Einarsson. 1961. *Skáldasögur: Um uppruna og eðli ástaskáldasagnanna fornu*. Reykjavík: Bókaútgáfa menningarsjóðs.
———. 1976. *To skjaldesagaer: En analyse af Kormáks saga og Hallfreðar saga*, Bergen–Oslo–Tromsø: Universitetsforlaget.
———. 1993. "Gunnlaugs saga ormstungu." I *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Utg. Phillip Pulsiano m.fl., 252–253. New York&London: Garland Publishing Inc.
Bjarni Guðnason. 1994. "Aldur og einkenni Bjarnarsögu Hítdœlakappa." *Sagnaþing helgað Jónasi Kristjánssyni sjötugum 10. apríl 1994*. Utg. Gísli Sigurðsson m.fl. I., 69–85. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
Björn Magnússon Ólsen. 1911. *Om Gunnlaugs saga ormstungu: En kritisk Undersøgelse*. Köpenhamn: Høst.
Clunies Ross, Margaret. 2001. "The Skald Sagas as a Genre: Definitions and Typical Features." I *Skaldsagas: Text, Vocation and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*. Utg. Russell Poole, 25–49. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27) Berlin–New York: Walter de Gruyter.
Clover, Carol J. 1993. "Kormáks saga." I *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Utg. Phillip Pulsiano m.fl., 368. New York&London: Garland Publishing Inc.
Craigie, W.A. 1913. *The Icelandic Sagas*. Cambridge: Cambridge University Press.
Finlay, Alison. 1991. "Níð, Adultery and Feud in *Bjarnar saga Hítdœlakappa*." *Saga-Book* 23: 158–178.
———. 1993. "Bjarnar saga Hítdœlakappa." I *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Utg. Phillip Pulsiano m.fl., 47–48. New York&London: Garland Publishing Inc.
———. 2000. [Inledning och kommentar till:] *The Saga of Bjorn, Champion of the Men of Hitardale*: Hisarlik Press.
———. 2001. "Skald Sagas in their Literary Context 2: Possible European Contexts." *Skaldsagas: Text, Vocation and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*. Utg. Russell Poole, 232–271. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27) Berlin–New York: Walter de Gruyter.
Finnur Jónsson. 1923. *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie* II. 2:a uppl. Köpenhamn: G.E.C. Gad.
Gering, Hugo. 1897. [Inledning till:] *Eyrbyggja saga*. Utg. Hugo Gering. (Alnordische Saga-Bibliothek 6). Halle a. S: Niemeyer.
Guðni Jónsson. 1936. [Inledning och kommentar till:] → *Grettis saga Ásmundarsonar*.
Heinemann, Fredrik J. 1993. "Intertextuality in *Bjarnar saga Hítdœlakappa*." *Saga-Book* 23: 419–432.
Heller, Rolf. 1958. *Die literarische Darstellung der Frau in den Isländersagas*. Halle (Saale): V.E.B. Max Niemeyer.
Hughes, G. I. 1969. "A Possible Saga Convention." *English Studies in Africa* 12: 167–173.
Jesch, Judith. 1991. *Women in the Viking Age*: Boydell Press.
Jónas Kristjánsson. 1997. *Eddas and Sagas: Iceland's Medieval Literature*. Övers. Peter Foote. 3:e uppl. Reykjavík: Hið íslenzka bókmenntafélag.
Kinck, Hans E. 1951. *Sagaenes ånd og skikkelser*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
Kramarz-Bein, Susanne. 1994. "'Modernität' der Laxdœla saga." I *Studien zum Altgermanischen: Festschrift für Heinrich Beck*. Utg. Heiko Uecker, 421–442. Berlin–New York.

Liebelt, Dorothee. 1993. “Zur Gestalt und Rolle der Gudrun in der Laxdœla saga.” I *10. Arbeitstagung der deutschsprachigen Skandinavistik 22.–27.9.1991 am Weißenhäuser Strand*. Utg. Berhard Glienke och Edith Marold, 133–157. Arbeiten zur Skandinavistik 32. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Looze, Laurence de. 1986. “Poet, Poem, and Poetic Process in *Bjarnar saga Hítdœlakappa* and *Gunnlaugs saga ormstungu*.” *Journal of English and Germanic Philology* 85: 479–493.

Marold, Edith. 1999. “Die *Eykyndilsvísur* des Bjǫrn Hítdœlakappi.” I *Die Aktualität der Saga: Festschrift für Hans Schottmann*. Utg. Stig Toftgaard Andersen, 133–148. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 21) Berlin: Walter de Gruyter.

———. 2001. “The Relation between Verses and Prose in *Bjarnar saga Hítdœlakappa*.” I *Skaldsagas: Text, Vocation and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*. Utg. Russell Poole, 75–124 (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27) Berlin–New York: Walter de Gruyter.

Mundal, Else. 2000. “*Bjarnar saga hítdœlakappa*: Svak soge med interessante sider.” *Nordica Bergensia* 23: 187–203.

Nordland, Odd. 1953. “Norrøne og europeiske litterære lån i Grettis saga.” *Maal og minne*: 32–48.

O’Donoghue, Heather. 1991. *The Genesis of a Saga Narrative: Verse and Prose in Kormaks saga*. Oxford: Clarendon Press.

Poole, Russell. 2001. “Introduction.” I *Skaldsagas: Text, Vocation and Desire in the Icelandic Sagas of Poets*. Utg. Russell Poole, 1–24. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 27) Berlin–New York: Walter de Gruyter.

Rubow, Paul V. 1949. “The Icelandic Sagas: The Icelandic Family Novel.” I *Two Essays: Henrik Ibsen, The Sagas*, 30–64. Köpenhamn: Gyldendal.

Schottmann, Hans. 1982. “Der Bau der Kormaks saga.” *Skandinavistik* 12: 22–36.

Sigurður Nordal. 1938. [Inledning och kommentar till *Bjarnar saga Hítdœlakappa*] ?*Borgfirðinga sǫgur*.

———. 1953. “Sagalitteraturen” I *Litteraturhistorie: Norge og Island*. Nordisk kultur 8 B. Stockholm–Oslo–Köpenhamn: Albert Bonniers förlag m.m..

Singman, Jeffrey. 1993. “Bjǫrn Breiðvíkingakappi.” I *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*. Utg. Phillip Pulsiano m.fl., 49–50. New York–London: Garland Publishing Inc.

Steblin-Kamenskij, M.I. 1973. *The Saga Mind*, övers. Kenneth H. Ober. Odense: Odense University Press.

Sävborg, Daniel. 1997. *Sorg och elegi i Eddans hjältediktning.* Stockholm Studies in History of Literature 36. Stockholm: Almqvist&Wiksell International.

———. 2002. “Kjartan och Guðrún – en kärlekssaga?”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 31: 41–68.

———. 2004. “Kärleken i *Laxdœla saga* – höviskt och sagatypiskt.” *Alvíssmál*, vol. 11: 75–104.

———. 2006. *Sagan om kärleken: Erotik, känslor och berättarkonst i norrön litteratur*. [Under tryckning]

Vésteinn Ólason. 1998. *Dialogues with the Viking Age: Narration and Representation in the Sagas of the Icelanders*. Övers. Andrew Wawn, Reykjavík: Heimskringla–Mál og Menning Academic Division.

Widding, Ole. 1964. “Islændingesagaer.” I *Norrøn Fortællekunst: Kapitler af den norsk-islandske middelalderlitteraturs historie*. Utg. Hans Bekker-Nielsen m.fl., 72–91. Köpenhamn: Akademisk forlag.

Vogt, Walter Heinrich. 1921. “Die Bjarnar saga hítdœlakappa: Lausavísur, frásagnir, saga.” *Arkiv för nordisk filologi* 37: 27–79.

Wolf, Alois. 1994. “Aspekte des Beitrags der Laxdœla saga zur literarischen Erschließung der ‘Sagazeit’.” I *Studien zum Altgermanischen: Festschrift für Heinrich Beck*. Utg. Heiko Uecker, 722–750. Berlin –New York: Walter de Gruyter.

Vries, Jan de. 1966. “Bemerkungen zur Gunnlaugs saga.” I *Festschrift Walter Baetke. Dargebracht zu seinem 80. Geburtstag am 28. März 1964*, 355–358. Weimar: Hermann Böhlaus Nachfolger.
———. 1967. *Altnordische Literaturgeschichte* II. 2:a uppl. Berlin: Walter de Gruyter.

Daniel Sävborg
Uppsala universitet
Litteraturvetenskapliga institutionen
Box 632
SE–751 26 Uppsala
Sverige
daniel.savborg@littvet.uu.se